

10 AS 68

AMATÉRSKÁ SCÉNA ROČNÍK 5 • ŘÍJEN

Vévoda z Norfolku (P. Vondruška) a Sir Thomas More (M. Etzler) z hrušovské inscenace Člověka pro všechny časy. Foto Minc.

Vážení,

číslo časopisu, které dnes otevíráte, bylo redakčně uzavřeno dva dny po skončení Hronova, dne 20. srpna t. r. To znamená, že většina jeho materiálů byla napsána v červenci a srpnu t. r. Znamé události způsobily, že číslo — spolu s naší omluvou — dostáváte do rukou teprve dnes. Nezlobte se na nás, nemůžeme za to. V korektuře jsme 9. září zaměnili pravidelný scénografický sloupek za tento dopis, vyměnili několik snímků a umožnili Aleši Fuchsovi, aby rubriku „Průhledy“ doplnil o aktuálnější pohled. Jinak zůstalo číslo beze změny jako svého druhu doklad doby, v níž vzniklo. Ani technicky nebyly další změny možné.

Redigovat v našich podmínkách měsíčník, to znamená předvídat potřeby ochotnického divadelnictví alespoň čtvrt roku dopředu. Snad je to — s obtížemi — možné v normální době. Nikoli však v období převratných společenských změn, kdy se nutně mění i společenský smysl amatérského divadla, kdy jeho jednotlivé složky dostávají různé akcenty a seřazují se v novou hierarchii. Z tohoto hlediska zdá se nám mnohé, s čím jsme si v ochotnickém divadle ještě v Hronově lámali hlavu, jen méně významné.

Opravdu významné se nám při nových úvahách o dnešním amatérském divadle zdá, aby ochotníci právě dnes hráli, hodně a dobře hráli, aby zpevnili existující, oživil stagnující a vytvořili nové soubory — buňky zdravého národního kulturně společenského života našich vesnic a měst.

Děkujeme vám za pochopení.

JIRÍ BENES

PROHLÁŠENÍ PROZATÍMNÍHO VÝBORU SVAZU ČESKÝCH DIVADELNÍCH OCHOTNÍKŮ

V roce stého výročí vzniku první české ochotnické organizace, inspirované Vítězslavem Hálkem, Janem Nerudou a dalšími předními osobnostmi národního života, založili jsme na 38. Jiráskově Hronovu Svaz českých divadelních ochotníků, který budeme budovat na těchto zásadách: samostatnosti, zachování dosavadních zřizovatelských vztahů a spolupráci s existujícími kulturními zařízeními státní správy. Vycházejíce z odkazu předešlých ochotnických organizací ÚMDOČ a DDOČ budeme budovat Svaz na demokratickém principu tak, aby sjednotil dosud roztržštěné ochotnické snahy, uskutečňoval moderní koncepci amatérského divadla a reprezentoval je vůči společnosti. Jsme přesvědčeni, že ochotnické divadlo je schopno v duchu svých nejlepších tradic naplňovat zásady akčního programu KSČ a přispívat k rozvoji kulturního života naší společnosti. Obracíme se na ÚV Národní fronty, příslušná ministerstva, společenské organizace a národní výbory s výzvou o spolupráci a všestrannou podporu.

VÝSLEDKY 38. JIRÁSKOVA HRONOVA

Na letošním Jiráskově Hronovu vystoupily ve dnech 10. až 17. srpna:

Divadlo Hrušov ZK ROH Hrušovských chemických závodů
Robert Bolt, ČLOVĚK PRO VŠECHNY ČASY

Divadelní studio J. Skřivana Brno
A. P. Čechov, BANKOVNÍ JUBILEUM a NA HLAVNÍ SILNICI

Jihomoravské divadlo Znojmo
Jerzy Broszkiewicz, KONEC KNIHY ŠESTÉ

Divadelný súbtor Domu kultury ROH Turčianských strojární Martin
N. V. Gogol, ŽENITBA

Studio divadla O. Stibora Olomouc
Pavel Dostál, VÝTEČNÍCI

Divadelní soubor Obvodního osvětového domu Bratislava-Nivy
Leonid Andrejev, TMA

Divadelní soubor Collage vojenského útvaru Liberec
Egon Ervín Kisch, AFÉRA PLUKOVNÍKA ŘEDLA

* * *

Dále pohostinsky vystoupil sovětský soubor, Lidové dramatické divadlo. Novozybkov (Brjanský kraj), s Gogolovou Ženitbou a hrou E. Janovského Zuřivost a přehlídku uzavřelo krajské představení na počest Jiráskovu Hronovu — Jiráskův Jan Hus v provedení Lidového divadla JKP Svitavy.

* * *

Porota 38. Jiráskova Hronova ve složení Jiří Beneš, Zdeněk Dinter a Miloš Pietor rozhodla všechna představení zařazená do soutěžní části letošního Hronova a rozhodla udělit titul Vítěz 38. Jiráskova Hronova Divadelnímu studiu při Divadle Oldřicha Stibora v Olomouci za inscenaci muzikálu Pavla Dostála

VÝTEČNÍCI

Za nejlepší režii [v inscenaci aktovek A. P. Čechova Bankovní jubileum a Na hlavní silnici] získal cenu
LEOŠ WALLETZKÝ

Za nejlepší ženský herecký výkon [role Euby v dramatinaci povídky L. Andrejeva Tma]
VIOLA KOVÁČOVÁ

Za nejlepší mužský herecký výkon v hlavní roli hry Roberta Bolta Člověk pro všechny časy
MIROSLAV ETZLER

Za nejlepší mužský herecký výkon v roli školníka Tomečka z muzikálu
Výtečníci
ROMAN TOMEČEK

Dne 11. srpna 1968 se sešlo v populární hronovské Slavii 73 volených ochotnických delegátů z českých a moravských okresů, dále zahraniční hosté z pěti evropských zemí a generální sekretář A.I.T.A., dále na 200 ochotníků a metodických pracovníků z Čech, Moravy a Slovenska. Nové ministerstvo kultury a informací zastupoval náměstek ministra dr. Jan Kopecký, za předsednickým stolem zasedl i zástupce ÚRO soudruh Franke. Na konferenci promluvil k stému výročí založení první ochotnické organizace u nás dr. Milan Bartoš, pak byli čestným uznáním ministerstva vyznamenáni zasloužilí ochotníci i kolektivy z celé republiky. Jménem přípravného výboru konference byly předneseny dva referáty, z nichž přinášíme obsáhlejší výňatky.

Z REFERÁTU JIŘÍHO BENEŠE

Tak co tedy s uplynulými dvaceti lety našeho ochotnického divadelnictví? Zahodit všechno, co se v něm po Soběslavském plánu udělalo a začít znovu tam, kde kdysi skončila ÚMDOČ? Podle našeho názoru ne. Náš kolektiv je přesvědčen, že ona zásada Soběslavského plánu, podle níž mají společenské organizace, zvláště ROH, organizovat ochotnické soubory a tím vyjadřovat širší zájem socialistické společnosti na rozvíjení estetické výchovy lidí, že tato zásada je platná dodnes a v socialistické společnosti i do budoucna. Nemělo by ovšem smysl chápat ji dogmaticky a např. zakazovat ochotnické spolky tam, kde je chuť je obnovit nebo založit. Podle našeho názoru by bylo rovněž ochotnickému divadlu škodlivé likvidovat metodickou síť, když je možno ji dobudovat, přebudovat a zlepšit tak, aby mohla souborům sloužit líp než dnes. Zřizovatelské vztahy a profesionální metodická síť jsou podle našeho názoru dva hlavní principy péče socialistického státu o zájmovou uměleckou činnost. S těmito zásadami dosavadního vývoje tedy — po zmíněných výtkách — souhlasíme. Ale v těchto dvou principech nám chybí ještě jedno podstatné a nezbytné, bez něhož i ony zmíněné dva se stávají, jak zkušenost ukázala, bezcenné: rozhodující podíl samotných ochotníků na řízení věcí ochotnického divadla — jinak řečeno rozšíření zmíněných dvou principů o prvek demokracie. Tedy jde nám o demokratické principy řízení amatérského divadelnictví při zachování a zdokonalení zřizovatelské struktury a metodické sítě.

A je to vůbec možné tyto zásady slučovat — spojit např. socialistický zřizovatelský princip s demokratickou zásadou, že ochotníci sami mají rozhodovat o ochotnických věcech? Věříme, že ano, povzbuzení současným vývojem naší společnosti, který už přinesl ne jeden důkaz o realnosti a nadějnosti sňatku socialismu s demokracií.

★

Při výběru souborů na Jiráskovy Hronovy, při koncipování školení, ale také v celém pojetí časopisu Amatérská scéna a řadě jiných akcí, za něž spoluodpovídáme, jsme byli vždy vedeni především snahou dokázat, že naši ochotníci umějí hrát divadlo, že naše soubory nejsou zarostlé vousy letitých konvencí a manýr, že také v nich žije touha po moderním, osobitém, dnešním vyjádření; že také ony se poučily z největších výbojů současného světového divadla, že prostě amatérské divadlo — vedle

řady jiných funkcí, jež běžně plní — je schopno, byť výjimečně, také umělecké činnosti, experimentu, výboje. V takovémto rozšiřování koncepce amatérského divadla jsme často stáli v protikladu k oficiálnímu stanovisku hlásanému ministerstvem a společenskými organizacemi, jež v ochotnickém divadle a celé zájmové umělecké činnosti zdůrazňovalo převážně jen úzce propagandistické poslání.

Je dost samozřejmé, že ne vždy se nám podařilo realizovat své záměry např. při výběru souborů do Hronova. Myslím, že je také docela přirozené, že vznikaly spory, např. na loňském JH o jeho repertoáru. Zásadním sporům se nevyhneme ani ve Svazu, pokud jej založíme. Důležitá při jejich řešení patrně bude jistá tolerance — umět připustit, že ne každý člověk se musí dívat stejně na složité otázky umění vůbec a amatérského zvláště a že každý má plné právo nejen věcné kritiky, ale i seriózních pokusů o realizaci vlastního chápání divadla i světa. Takové toleranci se budeme muset všichni učit.

V kapitole o činnosti ústřední divadelní sekce zbývá dodat pár slov k našemu poslednímu počinu — k návrhu Svazu a jeho statutu. Pracovali jsme na tom hlavně loni na podzim a v zimě — návrh na vytvoření Svazu není tedy dítětem nových politických poměrů v našem státě. Samozřejmě, že jsme zajásali, když jsme v akčním programu strany našli věty o „nutnosti překonat zúžené pojetí společenské funkce umění“, o tom, že „společensky spravovat kulturu znamená především vytvářet příznivé podmínky pro její rozvoj“ a o „samosprávném rozhodování kulturních pracovníků v oboru jejich činnosti“. Zajásali jsme, protože tato slova potvrzovala zkušenosti, k nimž jsme došli za léta práce na tom ochotnickém písečku, který nebyl tak nepatrný a bezvýznamný, aby věrně nezobrazil celou společenskou a kulturně politickou situaci našeho státu v posledních dvaceti letech — včetně všech možných deformací, ale také včetně neochabující víry lidí v nápravu poměrů a včetně jejich aktivní práce pro dnešek a zítřek ochotnického divadla.

★

Jiná otázka, která zazněla na okresních aktivech a na kterou bych rád odpověděl, zní: Když vstoupíme do Svazu, co z toho budeme mít? — Odpustíte, nelíbí se nám ani trochu. Mně například vzdáleně připomíná otázku, které si kladli, ne ovšem veřejně, mnozí naši spolu-

RICHARD FOGODA A PAVEL DOSTÁL

LEOŠ WALLEZKÝ

VIOLA KOVÁČOVÁ

MIROSLAV ETZLER

občané v nedávné minulosti, když se rozhodovali vstoupit do politické strany. Myslíme si, že vstoupit do jakékoli organizace by mělo především znamenat vyjádřit souhlas s jejími hlavními ideály, s jejími cíli, programem, koncepcí. A víc: nejen souhlas, ale také vůli tento program uskutečňovat! Je možno ptát se, co z toho bude mít ten který soubor, když vstoupí do Svazu; je ale také možno se ptát, co z toho bude mít naše ochotnické divadlo, zda jemu přinese prospěch, když se naše soubory sjednotí na určitém společném programu; a nakonec, ovšem velmi skromně a nesměle, je možno se i ptát, co z toho bude mít náš národ, naše společnost, jestliže ožijí soubory a budou dělat dobré a poctivé divadlo tam, kde není, kde je třeba ve společenském životě dost nudy, kde třeba čeká dost mladých lidí, až je někdo, kdo to bude umět a bude je mít rád, naučí, jak ochotnické divadlo dělat. — To je samozřejmě, že se Svaz bude snažit zajistit pro své členy různé materiální výhody, ale slibovat jim v tomto ohledu dnes může málo nebo nic. Tak co z toho budeme mít? Hodně práce navíc, řadu povinností a snad trochu uspokojení, že jsme něco udělali pro naše divadlo. Ne, nevidíme smysl Svazu jen v nějaké ochranné činnosti nebo jen v jednání o slevy půjčovního (i když to nechci podceňovat), ale také v tom vytvářet prostor pro komunikaci myšlenek ochotníků, v bourání zdí, které mezi jednotlivými soubory vznikly, v stálém hledání a upřesňování koncepčních otázek ochotnického divadla.

*

Od MKI, ÚRO a ostatních zřizovatelů nečekáme jen pasivní souhlas s vytvořením ochotnické organizace, ale také jejich vlastní iniciativu směřující k rozvoji zájmové umělecké činnosti. To konkrétně znamená, že např. od MKI očekáváme, že konečně přistoupí k řešení celé otázky metodických středisek a že přitom bude tento nemalý komplex problémů konzultovat také s ochotníky, s jejich Svazem. MKI už vyhlásilo, že se na svazy profesionálních umělců dívá jako na své partnery — lze snad tedy usuzovat, že se analogicky bude dívat i na Svaz amatérských divadelníků.

Bude nutno vést celou řadu dalších jednání, z nichž zvláště zdůrazňujeme jednání se Svazem divadelních umělců. Jestliže naše koncepce ochotnického divadla obsahuje jako významnou součást šíření divadelní kultury a tím vlastně prodlužování společenského vlivu profesionálních divadel, jestliže odmítáme tezi o dvojím repertoáru, odlišném pro ochotníky a profesionály, jestliže podstatná část produkce ochotnických divadel je věnována dětem a tím i budoucím divákům našich profesionálních divadel — pak se nemůže SČDU lhostejně dívat na osudy ochotnického Svazu ani na to, že spolupráce profesionálních divadelníků s amatérskými už po léta stagnuje a je v současné chvíli většinou jen příležitostnou záležitostí, závislou na míře sympatií toho kterého profesionála a na možnostech kasy toho kterého ZV ROH.

Domníváme se, že lze objektivně prokázat společenský význam ochotnického divadla jako součásti amatérské tvůrčí a zájmové činnosti. Tento význam, jak plyne i ve srovnání se zahraničními zkušenostmi, dokonce vzrůstá úměrně se vzrůstem civilizačních prvků té které země. Tím také ovšem rostou objektivní nároky na tuto čin-

A samozřejmě bude dále nutno konečně vytvořit řádnou a spolehlivou statistiku existujících ochotníků a souborů, ale také jejich divadel, divadélek a scének, na nichž hrají, a vůbec podmínek, za nichž pracují. O tom dnes bohužel přehled neexistuje.

Významným úkolem bude vytvoření návrhu vzorových stanov pro různé typy souborů. Při současně diferenciaci by jistě bylo těžké vytvořit jediný model, ale přesto stanovy souborů nejrozličnějších typů by měly mít řadu společných znaků, zvláště demokratickou volbu souborových funkcionářů a vymezení vztahů souborů ke Svazu a jeho orgánům. Hodně si slibujeme od šance, že větší část souborů začne pracovat podle stanov — organizovaně. Vždyť divadlo je kolektivní umění a také provoz — složitý stroj, který nemůže dobře fungovat, když všechny úkoly spočívají na bedrech jedinice nebo když jednotlivá kolečka stroje nehrají dohromady. Byli jsme neejednou svědky rozpadu ne dobře zorganizovaných — a zase vynikajících úspěchů dobře organizovaných kolektivů. A stejně tak v celku ochotnického hnutí jedno podmiňuje druhé — organizační pořádek umělecké úspěchy, divadlo dětí počet mládeže v souborech, obliba ochotnického divadla na vesnici činnost souborů městských atd.

Zvolený prozatímní ÚV bude se dále muset brzy zabývat problematikou soutěžení, vyslovit se k tomu, co s našimi soutěženími, jak je dále organizovat, event. diferencovat, zda a jak navázat na přerušenu tradici soutěže vesnických souborů, jak uskutečnit za podpory ministerstva školství soutěž dětských souborů, kde pro to všechno sehnat finanční prostředky a organizátory atd. Po prvé po dvaceti letech by k tomu měli říci ochotníci jiné než poradní slovo.

A samozřejmě velká práce bude s budováním organizace od souboru přes okres do ústředí — měla by být za plné podpory profesionálního metodického aparátu skončena za rok, abychom mohli na 39. JH už volit řádný ÚV.

Pokládáme za samozřejmé, že ve všech těchto otázkách se bude český Svaz radit jako rovný s rovným se slovenským. Budoucnost ukáže, zda se pro některé otázky (např. zahraničního styku) ukáže nevítaným společným a jednotným postupem obou bratrských svazů, budou-li s tím oba rovnocenní partneři souhlasit.

*

V našem státě se dnes volněji dýchá. Nám ochotníkům nejde samozřejmě jen o to, že dnešní stát chápe a umožňuje ustavení zájmového svazu. Jsme především občany tohoto státu, pořádek ve věcech ochotnického divadla — tradiční lásky a kulturní služby českých a slovenských lidí — je součástí demokratické obrody, která zbavuje i kulturní záliby občanů nevídaného šikanování a neodborného pseudořízení a v jejich i svém zájmu jim umožňuje projevovat širokou iniciativu a přímo je využívá, aby rozvíjením kulturnosti sloužili vznešeným společenským ideálům. Politický proces, který prožíváme, otevírá tak brány i dalšímu rozvoji našeho ochotnického divadla.

Z REFERÁTU ZDEŇKA KOKTY

nost, která má zdroj v lásce k divadlu, v dobrovolnosti a v ohotě k této činnosti. Tak vznikají zákonitě společné potřeby a zájmy, které je nutno prosazovat. Objevuje se objektivní potřeba sdružit rozptýlené síly — soubory, kroužky i jednotlivce k prosazení společných potřeb a zájmů, tedy potřeba vytvořit účinný nástroj. Bylo by totiž

Nahoře dr. Jan Kopecký zahajuje 38. Jiráskův Hronov. Dolejší záběry jsou z vítězného představení olomouckých Výtečníků. Snímky J. Pražák.

naivní, a koneckonců dvacet let vývoje našeho státu to dokázalo, domnívat se, že se naše zájmy prosadí automaticky, případně že je bude prosazovat někdo, jehož vlastní základní zájmy jsou odlišné (odbory, tělovýchova, požárníci, mládežnické hnutí apod.). Ukázalo se, že tak nečiní ani správní aparát státu, který podléhal byrokratizaci a okamžitým, mnohdy i deformovaným dílčím kampaním. Tím nijak nezlehčujeme význam těchto institucí, který pro amatérské divadlo mohou a také by měly mít. Nebylo patrně náhodou, že v našich zemích před deformacemi let padesátých takové organizace k prosazování skupinových zájmů existovaly, a to nejen v ochotnickém divadle. Není také náhodou, že v současné době se nejrůznější organizace obnovují, případně vznikají nové.

★

Přípravný výbor dnešní konference si nekladal jiný cíl, než vytvořit podmínky pro vznik možné organizace. Počítal s tím, že patrně dojde k podstatným změnám ve státoprávním uspořádání, že bude přijat nový zákon o spolčovacím a shromažďovacím právu, že dojde k vyjasnění koncepce MKI a stejně tak koncepce některých společenských organizací, jako ROH, ČSM atd., a konečně že patrně dojde k dalším změnám, které se budou týkat obsahu, struktury a forem chystané ochotnické organizace. Proto se domníváme, že je zapotřebí oné roční lhůty, aby vše mohlo být zváženo. Tím také odpovídáme na některé námítky o úspěšnosti a předčasnosti v přípravě ustavení naší organizace.

Tak také nutno podle našeho názoru chápat i připravený návrh statutu, který byl odevzdán do diskuse. Měli jsme za to, že bude správné, aby konference 38. JH měla k dispozici konkrétní materiál, který by zachytil základní zásady připravované organizace a možné připomínky k němu tak, aby dojde-li ke zvolení prozatímního ústředního výboru, měl tento orgán dostatečné materiály pro další práci. Pravda je ovšem ta, že žádný z nás podobný návrh dosud nedělal, že jsme neměli a nemohli mít žádný vzor, protože se poprvé připravoval statut ochotnické organizace za tak složitých podmínek, v nichž žijeme, v situaci, kdy od rozpuštění ÚMDOČ po dvacet let žádná organizace neexistovala a přitom vznikly zcela ojedinělé vztahy souborové i zřizovatelské. Vycházeli jsme dále z naprosto neuspokojivé, přežitě a neživotní situace právní.

★

Návrh statutu byl budován na třech zásadách: na samostatnosti připravované organizace, na zásadě nerušit dosavadní zřizovatelské vztahy souborů, na zásadě spolupráce s existujícími kulturními zařízeními státní správy. Dosud proběhla diskuse v podstatě tyto tři zásady akceptovala. Nevyskytl se dosud názor, že by nová organizace měla být nějakým pomocným orgánem ať už státní správy, nebo zřizovatelů, nebo kohokoliv jiného. Stejně tak byla přijata zásada nerušit zřizovatelské vztahy. Neopak vznikly pochybnosti, zda zřizovatelé nebudou proti vstupu svých souborů do naší organizace. První referát už hovořil o našem jednání na ÚRO. Je nepochybné, že prozatímní ÚV bude muset tuto otázku projednat i s ostatními zřizovateli tak, aby byly vytvořeny příslušné dohody a záruky. K řešení musí být ovšem partner vybaven mandátem, kterým může být podle našeho názoru jen zvolený prozatímní ÚV. Jde v této souvislosti o složitou problematiku přesného stanovení a vymezení vzájemných vztahů mezi připravovanou organizací a orgány

zřizovatelů. Záležitost zatím nemohla být přesněji v návrhu statutu řešena.

★

Další rozsáhlá problematika se týká vztahu chystané organizace ke kulturním zařízením státní správy. Zkušenosti s těmito institucemi nejsou jednotné. Obecně neexistuje jednotná celostátní koncepce těchto zařízení. Jejich činnost podléhala a podléhá nejrůznějším vlivům, ať už obecně deformačním, nebo je závislá na vůli ředitelů, případně těch, jimž ředitelé v okresech, krajích či v ústředí podléhají. Také personální obsazení je nejrůznější od diletantů až po lidi vzdělané a zapálené. Objevily se i hlasy, že snad celý nápad s ochotnickou organizací je vymyšlen proto, aby se aparát těchto zařízení mohl uplatnit v naší organizaci — a z toho vyslovována nejrůznější podezření a nedůvěra. Na druhé straně přišly názory, že tyto instituce brzdí ustavení ochotnické organizace z obavy o svůj chleba. Konečně existují názory, že celý tzv. systém metodické pomoci je proskribován, že bude patrně zrušen nebo radikálně změněn. Jde nepochybně o otázky a námítky vážné, i když protichůdné a mnohdy nespravedlivé. Přípravný výbor této konference však vycházel z toho, že v nějaké formě budou tato odborná zařízení nadále existovat, že budou odstraněny jejich deformace, že nové obsazení MKI vytvoří koncepci těchto zařízení a že dojde ke stabilizaci odborných kádřů. Jsme přesvědčeni, že nejde jen o zbožné přání. Jde o společenskou nezbytnost socialistického charakteru. Jde o prognózu ověřenou ve vyspělých evropských státech, kde jsou obdobná profesionální zařízení budována. Jde také o to, že tyto instituce disponují finančními a majetkovými prostředky, které by měly začít maximálně sloužit svému účelu. Vycházíme totiž z toho, že názorná agitace ke žním a jiným akcím je za námi. Počítáme tedy s tím, že celý tento systém odborné pomoci bude změněn v souladu s potřebami společnosti a jsme přesvědčeni, že to není prostomyslná naivita. V návrhu stanov jsme tedy vycházeli z toho, že naše organizace by měla vůči těmto institucím svá stanoviska prosazovat. Ustanovení statutu jsou však v těchto bodech kritizována za obecnou a nepřesnou úpravu vzájemných vztahů. I zde však platí obdobně to, co bylo řečeno o vztazích ke zřizovatelům. Jedině zvolený prozatímní ÚV bude moci tyto problémy projednat přímo s ministrem nebo odpovědným pracovníkem MKI a opět uzavřít příslušné dohody o těchto otázkách a na nich vybudovat příslušná ustanovení statutu.

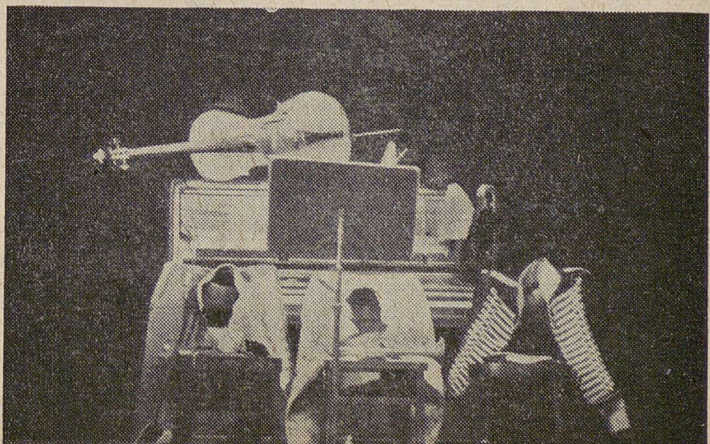
Musíme pochopit, že nikdy v minulosti taková státní péče neexistovala a že ani v tomto směru se nemůžeme opírat o žádný příklad. Na druhé straně nepokládáme za moudré a uvážlivé ignorovat tuto síť státních zařízení, která vznikla a jejíž smysl je právě v pomoci mimo jiné ochotníkům. V této souvislosti by definitivní znění statutu mělo formulovat i vztah organizace k souborům, které do ní nevstoupí.

★

Rozhodneme-li se dnes vytvořit novou samostatnou organizaci ochotníků, čeká nás všechny mnoho obtavě, ale i radostné práce při uskutečňování projektu, na němž se shodneme. Neobejde se to bez iniciativy, která vždy v historii ochotnického hnutí existovala. Přípravný výbor konference 38. JH končí dnešním dnem svoji práci a přeje prozatímnímu ÚV, který — jak pevně doufáme — bude dnes zvolen, mnoho sil a chuti do složitě, rozsáhlé, ale i potřebné a obecně užitečné práce.

Vlevo záběry z Hlavní silnice,
vpravo nahoře Bankovní Jubileum,
dole Aféra plukovníka Rédla. Foto
J. Pražák.

Z DISKUSE

A. Stránský přečetl dopis ochotníků Jabloněcka, v němž vyslovují jednomyslný souhlas s koncepcí navrhovaného Svazu a vyzývají ochotníky k hraní ve prospěch Fondu republiky. (Jejich výzvu otiskujeme na jiném místě.) Dr. I. Šenšel z Lipt. Hrádku pozdravil konferenci za již založený Svaz ochotnických divadelníků na Slovensku, oznámil, že jeho koncepce je totožná s českou a vyzval k spolupráci. Zástupce populárního kabaretu Kočka z Karlových Varů, K. Novák, vyslovil nespokojenost s navrhovanou kandidátkou, v níž mu chybí větší počet opravdových osobností amatérského divadla, zástupci hnutí malých jevištních forem a mladí ochotníci. Doporučil vymýtiti ze svazových jednání duch planého schůzování, zjistit i na ochotnické frontě ochotné vykonavatele kulturní politiky minulosti a napsat o jejich činnosti do ochotnického tisku.

Svitavský J. Kareš dovedl nutnost ochotnické organizace z ankety, která byla v okrese zorganizována již před dvěma lety. Svaz je nutno budovat s respektováním zřizovatelských vztahů, které je však třeba prohloubit dvoustrannými smlouvami souborů a zřizovatelů. Navrhl dále ustavit svazové tajemníky, placené z příspěvků členů, a zdůraznil, že Svaz musí získávat hmotnou a morální podporu pro soubory, které by měly mít z členství řadu výhod. Časopisu Amatérská scéna doporučil větší akcent na metodickou stránku věci. Soudruh Borecký z Hořic, starý pracovník ÚMDOČ, doporučil Svazu napodobit někdejší okrsky ÚMDOČ k prohloubení styků souborů a organizování ochotnické svépomoci. Amatérské scéně doporučil články o jevištní technice pro vesnické soubory. Karlovarský B. Honsa tlumočil souhlasné stanovisko k ustavení a zásadám Svazu jménem delegace Západočeského kraje a vyzval k dobrovolné sbírce pro Svaz pod heslem: každý ochotník jednu korunu Svazu.

J. Voráček z Českých Budějovic upozornil, že podle zkušeností Jihočeského kraje projevuje zatím jen polovina souborů zájem o Svaz. Podpořil dále návrh K. Nováka, aby kabaretní soubory nezástaly mimo Svaz, a nadhodil význam dětského a mládežnického divadla pro realizaci plánů Svazu. — Dr. M. Kyška z Prahy vytkl navrhovanému statutu řadu nedostatků. Za kardinální označil otázku míry ovlivňování souborů ze strany zřizovatelů a projevil skepsi k dohodě, pokud není zcela jasně zakotvena ve statutu. Dále se zabýval specifičností pražských poměrů a potíží pro pražské ochotníky, statut by s tím měl počítat. S velkým ohlasem se setkala vystoupení J. Černého, našim čtenářům známé z jeho úvodu v červencovém čísle Amatérské scény.

Z další diskuse ještě ve zkratce zaznamenáváme výzvu dr. M. Valvody z Mostu k jednání svazových zástupců o účast v Národní frontě, obhajobu názvu „ochotník“ z úst soudruha Paplháma z Kutné Hory a vystoupení B. Křanovaského, přimlouvající se za ustavení Svazu ve světle zkušeností Severomoravského kraje.

Dr. Jan Kopecký pozdravil ochotníky jménem ministra Galušky, seznámil je se zásadami nové politiky ministerstva (těmto myšlenkám se budeme obsáhleji věnovat v příštích číslech), přislíbil Svazu podporu a vyzval k ještě srpnové schůzce prozatímní výbor Svazu s pracovníky MKI. Podporu Svazu v jeho progresivních akcích přislíbil za ÚRO Karel Franke. Upozornil na podstatné změny v politice odborů vůči zájmové umělecké činnosti, označil bratislavské dokumenty za otevřené — odbory mohou jít ještě dále vstříc opravdové demokratizace celé této oblasti. V ROH probíhá celá řada změn, tak např. hlavní prostředky i slovo v nastávajících jednáních budou mít odborové svazy a samotné závodní výbory ROH. Půjde tedy více o konkrétní dohody v místech nežli o jednání na „ústřední“ úrovni.

VOLBY

Jednání o volební řád bylo dosti trapnou tahanicí, na níž hlavní vinu nese přípravný výbor konference, který věc řádně nepřipravil. Nakonec se delegáti přece jenom dohodli na systému škrtání a dopisování delegátů a podle přijatého volebního řádu tajně odvolili.

Z 86 pozvaných delegátů bylo 73 přítomných, z nich 70

volilo. Odevzdali 69 platných hlasů s celkem 33 jmény. Do prozatímního výboru Svazu bylo tak zvoleno těchto 21 členů (uvádíme je v pořadí podle množství získaných hlasů):

Dr. Milan Kyška (Praha), Lub. Šterc (Středočeský kraj), Ant. Stránský (Severoč.), Jindř. Nebeský (Východoč.),

Aféra plukovníka Rédla (Liberec).

Konec knihy šesté (Znojmo).

Ze slovenské inscenace Ženitby.

Agáta (E. Plešivčáková) a Podkolešín (D. Brandýs).

Br. Křanovský (Jihomor.), Mir. Etzler (Severomor.), Dr. M. Jurák (Jihomor.), dr. Zd. Kokta (Severomor.), Jos. Svoboda (Jihoč.), Ant. Bašta (Jihoč.), Vít. Fremr (Západoč.), Jos. Doležal (Severoč.), Marie Kneslová (Jihomor.), Ot. Kurfirst (Severomor.), Leoš Wallezský (Jihomor.), Jan Voráček (Jihoč.), dr. Jos. Koutský (Praha), Lad. Lhota (Středoč.), K. Novák (Severoč.), Miloš Honsa (Severoč.) a Jiří Kareš (Východoč.). Podle pořadí získaných hlasů byli dále určeni náhradníci, Jiří Beneš, Cyril Bláha, Jos. Vavříčka a J. Brož.

Hlasováním všech byla dána v názvu většinou přítomných přednost názvu „ochotník“ před „amatér“, takže

nový Svaz nese prozatímní název **SWAZ ČESKÝCH DIVADELNÍCH OCHOTNÍKŮ**. Prozatímní výbor na své první schůzi určil předsednictvo a předsedu dr. Milana Kyška.

Nový předseda prozatímního výboru Svazu je z Prahy, narodil se r. 1926, je zaměstnán v právním oddělení Čs. televize. V amatérském divadelnictví pracuje 23 let, je hercem a režisérem, zabývá se také dramaturgií pásem poezie.

Konference byla uzavřena usnesením a závěrečným slovem Mir. Langáška, jemuž dáváme slovo na jiném místě.

USNESENÍ

Konference je přesvědčena o existenci objektivní potřeby samostatné organizace divadelních ochotníků a usnáší se proto vytvořit Svaz českých divadelních ochotníků. Konference pověřuje prozatímní ústřední výbor, aby znovu zvážil všechny náměty vztahující se k charakteru, cílům a poslání Svazu a vypracoval v průběhu svého funkčního období stanovy a organizační a jednací řád. Pokud jde o jednotlivé konkrétní úkoly v návrhu statutu, aby byly doplněny o další věcné připomínky.

Konference pověřuje zvolený prozatímní výbor, aby formulace programu a cílů nové organizace byly doplněny o vyjádření zásady spolupráce s organizací slovenskou, aby tyto zásady byly projednány ještě v průběhu 38. J. H. mezi přítomnými členy nově zvoleného ÚV a přítomnými členy Zväzu.

Konference schvaluje tři zásady vybudování organizace:

1. samostatnost organizace,
2. zachování dosavadních zřizovatelských vztahů souborů,
3. spolupráce s existujícími kulturními zařízeními státní správy.

Konference ukládá prozatímnímu ÚV jednat s jednotlivými zřizovateli, případně s jejich společným orgánem, uzavřít příslušné dohody a jejich obsah formulovat v tom oddíle statutu, který pojednává o vztazích ke zřizovateli a formulovat ve statutu vztahy k souborům mimo organizaci.

Konference pověřuje ÚV, aby s ÚVNF konzultoval možnost svého případného členství v Národní frontě, aby jednal s MKI, uzavřel příslušné dohody a na jejich zá-

kladě formuloval vztahy, práva a povinnosti organizace ke kulturním zařízením státní správy.

Konference ukládá prozatímnímu ÚV, aby zvážil návrhy na diferencované členství a formuloval to v příslušných bodech statutu, dále aby formuloval ve statutu přesné otázky kolektivního a individuálního členství a připravil organizační a jednací řád, ve kterém by podrobně byly upraveny a přesně formulovány podrobnosti diferencovaného členství, procentuálního dělení příspěvků a jejich případná diference.

Konference ukládá ÚV doplnit statut o formulaci, že základní organizační jednotkou je soubor, kolektiv či kroužek, řízený výborem, řádně zvoleným výroční schůzí na základě přijatého organizačního řádu.

Konference ukládá ÚV upravit statut pokud jde o systém řízení, aby odpovídal jak potřebám Svazu, tak i novému územnímu uspořádání státu. Aby přijal zásadu dvouletého funkčního období a doplnil kompetenci konference delegátů o schválení organizačního a jednacího řádu a schválení hospodaření ÚV a obdobně připravil příslušná ustanovení organizačního řádu.

Konference ukládá ÚV, aby příslušné body statutu o finančním hospodaření přizpůsobil výsledkům jednání se zřizovateli a MKI a aby přesně stanovil právní subjektivitu ÚV a okresním, případně okrskovým výborům.

Konference ukládá prozatímnímu ÚV, aby pověřil své přítomné členy vypracováním provolání o ustavení ochotnické organizace s výzvou MKI a všem KNV a ONV a všem zřizovatelům ochotnických souborů o podporu a pomoc nově ustanovenému Svazu. Toto provolání aby bylo vyhlášeno na slavnostním závěru 38. JH a veřejně publikováno.

HRONOVSKÝ GLOSÁŘ

Tak jako v minulých letech i letos bych se chtěl pokusit glosovat hronovský týden. Pochopitelně bez nároku na úplnost a stejně tak bez nároku — což bych rád zdůraznil — na to, aby se tyto poznámky ztotožňovaly s objektivním hodnocením. Právě naopak: chtěl bych vyjádřit subjektivní pocity a názory jako jeden z účastníků, který byl poprvé na Hronově před víc než dvaceti lety a má tedy možnost srovnávat. A budou-li v tomto článku zrnka nějakých objektivních pravd, je to něco navíc, vzniklé jaksi mimoděk.

Začátek přehlídky byl poznamenán silnou nervozitou a mírnými zmatky. Pořadatele překvapil **mimořádný zájem** (obvykle kolem 400—450 účastníků, letos na 600 přihlášek). Překvapilo mne ovšem jejich překvapení, protože jednak už v uplynulých dvou letech byla zřejmá tendence rostoucí účasti, jednak se letošní Hronov odehrával ve znamení ustávající konference nové ochotnické organizace. Prý bylo těsně před zahájením odřeknuto na sto přihlášek, které došly na poslední chvíli. A to je opravdu škoda, i když chápu, že situace organizátorů nebyla jednoduchá nejen vzhledem k ubytovacím potížím, ale i se zajištěním vstupenek, které jsou na řadu představení vyprodány již v předprodeji. Pokud jde o **ubytování v budoucnu**, místo předseda MěstNV Milosl. Benda naznačil reálné řešení: finanční prostředky k výstavbě nového hotelu jsou k dispozici, teď ještě aby se našla stavební organizace s volnou kapacitou (zatím byly všechny pokusy v tomto směru marné). A tak nezbývá, než se obrátit na ochotníky — možná že by některý z nich o něčem věděl a mohl pomoci. V takovém případě ať ihned do Hronova napíše!

Špatná generálka měla ovšem své vyvrcholení v neděli. **Průběh konference**, jejímž posláním bylo ustavit organizaci, nikoho nenadchl a v jistých fázích hrozil ostudou. Nezaujatý pozorovatel musel být udiven, kolik rozdílných a začasto protichůdných názorů a tendencí panuje v tak relativně malém společenství, jaké představují ochotníci. V takovém prostředí zákonitě musela propadnout např. podnětná úvaha Jaroslava Černého z Ostravy. V tomto shromáždění převládaly spíše emoce než zdravý a přemýšlivý lidský ro-

zum. Bohužel uklidnění atmosféry sotva prospěl hronovský Zpravodaj, který v průběhu konference otiskl příspěvek nepřítomného **Pavla Holce** z Plzně. Až neuvěřitelně nenávislný tón tohoto článku, v němž se „v duchu dobrých tradic“ neadresně útočí na „profesionální ochotníky kolem pražského ÚDLUT“, příliš připomíná doby nepříliš dávne, v nichž se bez argumentů, pouze na základě všeobecných obvinění, krágovali lidé. Možná, že se v Pavlu Holcovi ozvaly reminiscence na dobu jeho působení ve funkci osvětového inspektora, možná, že to byl důsledek jeho nynějšího nedobrého zdravotního stavu — nevím, ale ať je to jakkoliv, průběhu konference příliš neposloužil ani on, ani redakce Zpravodaje, která navíc považovala za správné se pochlubit, že nezůstala na jednání až do konce (na takové jednání má snad právo řadový ochotník, ale nikoliv redaktor, který je vázán morální povinností profesionála podat celkovou zprávu o průběhu jakékoliv akce). Svéráznou kapitolu tvořily **volby**, jednak nechutnou tahanici okolo doplnění kandidátky, jednak svým řádem a v důsledku něho i výsledky. I tady se ukázalo, jak málo stačí, aby se zdánlivě demokratické zásady staly nedemokratickými. Při volebním systému, v němž je možno na kandidátce libovolně škrtnat a připisovat nová jména, aniž by byla stanovena zásada 50 % většiny pro zvolení kandidáta, tedy kdy o zvolení stanoveného počtu členů rozhoduje absolutní počet dosažených hlasů, stačí teoreticky jediný škrtnutí, aby navrhovaný kandidát při volbách propadl. Natož, když se skupina delegátů proti někomu domluví. V takové situaci mají volbu jistou hlavně ti, kteří dělají líbivou politiku na všechny strany, a pak ti, kteří se příliš v dřívější době neangažovali (byl např. zvolen všemi hlasy kandidát, který po řadu let s ochotníky neměl téměř nic společného) nebo které nikdo z jiných krajů a okresů nezná.

Tuhle nedobrou zkušenost může rodící se Svaz zaplatit až příliš drazo a představuje varovné memento nejen pro příští konferenci, ale pro celé nadcházející funkční období prozatímního ústředního výboru. Pokud by volební systém zůstal stejný, je nejlépe si zaručit zvolení líbivou politikou, nikomu nešlápnout na

kuří oko. Ale to by pro nový Svaz byl začátek konce. Nemůže se totiž vyhnout nepopulárním věcem a nemůže např. ani vyhovět nikoliv ojedinelým hlasům, plným averze vůči profesionálním divadelníkům. Ochotnické divadlo má dnes totiž jiné postavení i poslání, než v minulém století, a bez soustavné — a v budoucnu podle mne ještě užší — spolupráce s profesionály se nemůže obejít, nechce-li upadnout do bezvýznamnosti nejen umělecké, ale i společenské.

Značnou pozornost delegátů na sebe soustředil **název organizace**, vlastně ani ne tak název jako problém, zda v něm bude použito termínu „ochotník“ nebo „amatér“. Zvítězil ochotník. No, prosím, je to samozřejmě záležitost demokratického rozhodnutí konference. Když jsem pozoroval plénum delegátů, tušil jsem to předem. Naprosto totiž převládaly tváře padesátníků až šedesátníků. Mladí seděli mimo stoly delegátů v auditoriu nebo se procházeli venku, protože je záležitosti organizace příliš nevzrušují (hožužel — i když lze důvodně pochybovat, že by je okresní konference za delegáty vybraly). Věkové složení delegátů se tak dostalo do rozporu se složením budoucího členstva a pravděpodobně i s jejich názory i v otázce názvu organizace. I samotný Hronov rok od roku svými účastníky mládne, do souborů přichází postupně mladá krev, existují i samostatné mládežnické a dětské kolektivy — mezi delegáty však bylo mladých tváří pořídku. A přece právě v nich a v nikom jiném je budoucnost divadla i Hronová. Všeobecně si toho byli i delegáti vědomi, ale v praxi už to příliš neprojevili. Jednak se do prozatímního výboru dostali pouze dva, tři kandidáti pod čtyřicet let, jednak se porozumění mladých pro novou organizaci budou stavět překážky i v samotném jejím názvu. Není totiž tajemstvím, že pro převážnou část mladých lidí je název ochotník sotva přijatelný. Cítí z něho dýchat stařínu obrozenství, má pro ně pejorativní příděch čehosi nemoderního a je pro ně spjat výlučně s představou tradičního celovečerního divadla (jak pod tento název vtěsnat činnost v uměleckém přednesu, v divadlech poezie a vůbec v malých jevištních formách?). Ani etymologické námitky nejsou bez významu:

ZK Chemických závodů Hrušov uvádí Boltovu hru *Člověk pro všechny časy*. Foto Pernica (nahore) a Minc (dole).

slovo ochotník pochází ze základu „ochotný“, které pro mladého člověka zní příliš pasivně (ochotný můžeš být jenom k něčemu, k čemu tě někdo druhý vyzve). Jde opravdu jen o to, aby byli ochotní hrát divadlo, anebo chceme, aby se mladí naučili divadlo milovat (což souvisí s etymologickým základem slova amatér)? Ale chápu stanovisko konference: tradice je tradice a v tomto případě zvítězila. Vyjadřují-li svůj nesouhlas a pochybnosti, pak tak činím u vědomí, že v této chvíli hájím stanovisko menšiny, která až někdy v budoucnu má naději se stát většinou (je např. zcela zřejmé, že ve vesnických souborech, které budou v novém Svazu asi převládat, zní slovo ochotník sympatičtěji a domáčtěji).

Na každý pád však nutno přes všechny výhrady konstatovat, že hronovská konference položila seriózní základy pro vybudování ochotnické organizace — a v tomto smyslu tvoří **určitý historický mezník vývoje** amatérského divadla v Čechách a na Moravě (neboť na Slovensku byl vytvořen ochotnický svaz samostatný). Bude teď ohromně záležet na aktivitě a akceschopnosti prozatímního ústředního výboru, nakolik uskuteční naděje, kladené do vínku nové organizaci. Nezdářená generálka prý vždycky předchází úspěšnou premiéru — ať se to splní i v tomto případě.

Nechci se ve svých poznámkách zabývat hodnocením jednotlivých představení (to nechť obstarají jiní). Ale dovoluji si osobní glosu **k celkové úrovni přehlídky**: příliš nepotěšila. Nepochybně jde o odraz skutečnosti, že kvalita jednotlivých inscenací i u předních souborů je velmi nevyrovnaná a soubor, který jeden rok nadchne, druhý rok přinese zklamání. Souvisí to nepochybně i s dramaturgií — se schopností vybrat hru, odpovídající možnostem souboru a přirozeným dispozicím jeho členů (v tomto smyslu je práce ochotnického dramaturga těžší a odpovědnější, než u profesionálů). Chtěl bych to ukázat na jediném příkladu: na znojenském představení. Po jeho zhlédnutí jsem nepochyboval, že tento soubor disponuje relativně velmi schopnými herci, ovšem zvolený text byl nad jejich síly. Trochu jiný byl případ Hrušova, který loni oslnil výborným provedením Smočkových absurdit. Letos nastalo jisté zklamání [vyjádřené např. ve Zpravodaji dokonce nehorázným tvrzením, že loni Hrušovští zvítězili neprávem]. Byla ovšem Boltova hra nad síly Hrušovských? Ano i ne. Kdybych měl v souboru Etzlera, pak bych po ní sáhl i s vědomím, že nemám k dispozici jenom Etzlera a že jeho protihráči budou slabší. Celkové vyznění inscenace to sice oslabí, ale

základní smysl dfla k divákovi dojde. Loňské představení bylo jistě herecky vyrovnanější, především pak díky malému obsazení, ale u amatérů je nemyslitelné, aby hráli stále jen ti nejlepší.

Svérážnou součástí přehlídky představovala **divácká hlasování**. Pokud jde o vítěze, její výsledky se naprosto shodovaly s porotou. Ale jinak při pohledu na konečnou tabulku na první pohled člověka mírně zamrazí. Kde zůstalo estetické cítění diváků, jaká je míra vkusu tohoto relativně vyspělého obecnstva, které tak rádo přijímá lichotky o své odbornosti a znalostech?

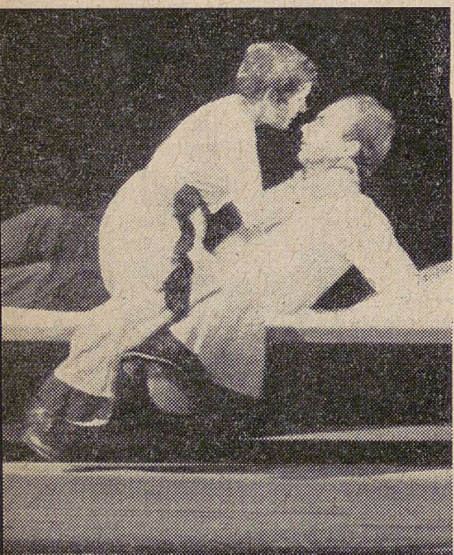
Při podrobnějším posouzení ovšem věci vypadají poněkud jinak. Srovnal jsem počty hlasujících diváků při jednotlivých představeních. Nejvíce hlasů bylo odevzdáno při Výtečnicích — 1085 (tři představení), dále pak brněnským Skřivanům (571), Hrušovu (442) atd., až při sovětském představení Janovského hry *Zuřivost* hlasovalo 228 diváků, při večerní *Ženitbě* pak 261. Rozhovory s řadou diváků pak naznačily, že konečné výsledky nutno brát s rezervou. Jednak část diváků hlasuje jen když se jim něco obzvláště líbí, jednak v případě sovětského souboru sehrály roli mimoestetické okolnosti. Na odpoledním představení část diváků odešla před koncem a nehlasovala, u části převládla hlediška hostitelská a politická (snaha vyjádřit naše přátelství k sovětským lidem). Avšak zůstává faktem, že značný počet diváků tleskal této zoufale schematické a naivní hře zcela upřímně, pravděpodobně proto, že způsob herecké práce, jaký předvedli Novozybkovští, je hluboko zakořeněn v povědomí našich diváků — až příliš se podobá tomu, jak jsme u nás po desetiletí byli zvyklí hrávat Jirákska, Stroupežnického a jiné klasické autory.

Toto tvrzení by se mohlo jevit jako nepravdivé při pohledu na tabulku, v níž se sovětská inscenace *Ženitby* ocitla až na třetím místě od konce, ačkoliv znamenala přes všechny výhrady (těžkopádnost, přílišná koncentrace na detail, figurkaření ap.) nepoměrně lepší zážitek, než představení odpolední, které skončilo hned za Výtečnický. Vysvětlení je až příliš prosté: řada diváků, kteří odpoledne své hlasovací lístky neodevzdali a byli potom překvapeni následky, kompenzovala svou chybou tím, že večer odevzdala nejnižší známky. Jenomže takové kompenzace nevedou k dobrým koncům. Výsledkem této je naprosté zkreslení hodnot obou představení. Co si o tom asi myslí naši sovětská přátelé?

Škoda, že většina účastníků Hronova si nechala ujít vzácnou příležitost

Nahoře Obyčejný člověk z hrušovské inscenace, dolejší snímky z bratislavské inscenace Andrejevy Tmy.

setkat se s vynikajícím leningradským hercem **Sergejem Jurským**, který vystoupil na dvou improvizovaných „koncertech“. Jeho projev byl v naprostém protikladu s tím, co předváděli novozybkovští amatéři — moderní, civilní, oproštěný od jakéhokoliv vnějšího patosu a neobyčejně tvárný. Po svých zkušenostech se sovětským divadlem však považují za potřebné říci, že základní odlišnost nejde po linii profesionál-amatér, ale že v obou těchto oblastech se úporně přes velké překážky prodírá na světlo nová a modernější estetická koncepce divadla. Nemá to lehké, protože tradice ruského „realistického“ herectví zakořenila příliš hluboko. Ale kde a kdy to měli zastánci progresivních proudů snadné?

Zahraničních účastníků bylo na letošním Hronově početně — z východu i západu. Byli obklopeni všestrannou péčí pořadatelů — péčí téměř hermetickou. Pro samé radovánky nedošlo ani k jejich setkání s novináři, přesto, že jsme o to žádali. Nakonec jsme byli ujištěni, že příležitost k našim otázkám bude na závěrečné besedě se zahraničními hosty v sobotu. Jedinou nabídnutou příležitostí však bylo snědení talíře předložené šunky, protože od prvních slov se celá „beseda“ nesla duchem oficiální slavnostnosti s nezbytným předáním darů. Nejsem bohužel ještě natolik otrlý, abych si dovilil vyrušovat za této situace dotěrnými otázkami a vnést do tohoto dojemného souladu cizí tón. Jenomže já — a spolu se mnou další novináři — jsem nebyl zvědav na kvalitu nabídnuté šunky, chtěl jsem znát spíše kvalitu názorů zahraničních hostů. Šunka byla dobrá, jaké byly názory, to se bohužel čtenář nedozví. Nebo se snad organizátoři obávali, že bychom mohli narušit jimi po celý týden tak pracně budovaný soulad mezi hosty? Bylo to prostě jako jindy, kdy se možnosti nepřijemných otázek předcházelo tím, že jsme se tvářili, jako kdyby vůbec neexistovaly. Jenomže: byl u nás nějaký leden — nebo nebyl?

Tradiční už **hronovské kluby**, v nichž se scházejí stovky neúnavných diskutérů, byly letos obohaceny o tzv. volnou tribunu, kde se za účasti poroty diskutovalo o představeních. V klubech byli stálí, přihlášení účastníci, na volnou tribunu přišel, kdo chtěl, i přechodní účastníci Hronova. Ochotníci jsou vášnivými diskutéry, někdy se v diskusích dokonce vyžívají víc, než ve vlastní tvůrčí práci. Nelitují ani času, ani hezkého počasí a tak z řečí o divadle za ten týden už leckoho brněly uši. Ale bez ironie: instituce klubů je nepochybně záslužným nápadem a stává se už

téměř neodlučitelnou součástí Hronovů. To ovšem neznamená, že by nebylo co zlepšovat, zejména pak v prohloubení metod jejich práce a v tom, aby se posunuly více z rovin teorie do rovin praxe. Napadá mne např. (po zhlédnutí některých představení), zda by neprospěl kurs maskování anebo zda by se neměla zase jednou uspořádat výstava scénografů amatérských souborů. Samotná **volná tribuna** je dobrou náhražkou dřívějších hodnocení v plénu, která se zvrhávala občas na „davová šílenství“, při nichž docházelo k odstřelu souborů nebo poroty. Ale neměli by si ji lidé plést s „cochárnou“, tj. s prostorem, kde každý může plácát, co mu slina na jazyk přinese. I volná tribuna by měla kromě hodnocení souborů mít stanovena určitá témata, týkající se i mimouměleckých záležitostí — např. organizace soutěží apod.

Na závěr už jenom několik poznámek k **prostředí**, v němž se setkání ochotníků odehrávají. Přírodní scenérie okolí Hronova je překrásná a nepochybně patří — kromě divadla — k oněm „tahákům“, pro které lidi každoročně na přehlídku přijíždějí. Ale onen komín, černý a hrozivý, posupně vztyčený poblíž náměstí, by Hronovu mohla závidět i Ostrava. Poseďte chvíli na lavičce a bílá košile rychle změní barvu pod záplavou popílku. Fabrika prý platí penále a třeba z těchto peněz vybuduje MěNV ve městě nové prádelny a čistiřny. Kromě toho se má návštěvník možnost spláchnout na místním koupališti, bohužel rok od roku více chátrajícím...

O ubytování už byla řeč, zato **stravování** zaslouží opravdu pochvalu, protože kvalitu jídla mohou Hronovu závidět i renomovanější města. Ať vejdete do mléčného baru, do samoobslužné Modré hvězdy, do restaurace Sokol, všude se dobře a poměrně levně najíte. Navíc se letos objevila novinka: učňovská restaurace, kde se jí výborně, lacině a na úrovni.

Ne právě radostnou kapitolou je **prostředí v divadle**. Příšerně vrzající sedadla snižují až na samu mez slyšitelnost i jinak mizernou akustiku, větrání je nedostatečné — a tak jsem byl rád, že tropická vedra skončila začátkem července. Také technické zařízení jeví zřejmě doživá. A tak se další budoucnost Hronovů bez nějakých těch investic sotva obejde. Málo platné: je sice hezké, s jakou péčí bylo upraveno okolí Jiráskova rodného domku, ale Jiráskovo divadlo si také zaslouží své. Protože tím hlavním, za čím účastníci do Hronova jezdí, je a zůstane divadlo.

ČTYŘI GLOS DO NOVÉ SEZÓNY

Úvodem povzdech...

Stalo se mi letos, že jsem byl počátkem července ještě v Praze a měl čas myslet na divadlo. Když je rozžhavený pražský asfalt a voda ve Vltavě se jen tak líně převaluje ze břehu na břeh, je dost těžké, přiznávat se, myslit právě na divadlo. Ale „průhledy“ tohoto listu, které jsme si svého času vymysleli, žádají své, ať je červenec nebo není. Myslel jsem tedy na divadlo, na to, jaká to vlastně byla sezóna, co nás asi čeká sezónu příští atd. A tak vznikly „průhledy“ v podobě několika glos, které mají jednu zvláštnost: sepsány na konci uplynulé sezóny vyjdou v době, kdy už zase bude Praha plná čiperných a svěžích, odpočatých lidí a sezóna, zavalena novými a novými politickými aktualitami, bude opět v plném proudu. Ale co se dá dělat... Tak to už u nás chodí. Zbývá nám jen doufat, že svoboda slova — bude-li uzákoněna bez zbytečných „klíčček“ o zvýšené odpovědnosti novinářů (klíčček zatím příliš mnoho-mluvných), bude mít své skutečně uplatnění. Jsme totiž závislí na tiskárnách, budeme-li moci pohotově a včas uplatnit svobodu slova. Na sjezdu novinářů řekl představitel lidové strany, že lidovci si chtějí vzít za své péči o polygrafický průmysl v tomto státě. Kdyby se jim to podařilo, bylo by to svrchovaně záslužné. A mělo by to jistě vliv i na časopisy o divadle, ať už profesionální či nikoli, které rovněž trpí katastrofální situací našich tiskáren.

Ale to je jen tak povzdech úvodem.

Glosa první: „... a kde to mám sehnat, pane profesore?“

Volali mi známí jedněch známých, že jejich dítko dělá maturitu a že by potřebovalo nějaké moderní dějiny našeho divadla, neboť lze prý očekávat, že snad může nějaká otázka z této oblasti padnout. Pan profesor jazyka českého prý jim to doporučil. Žákyně se ho zeptala „a kde to mám

sehnat, pane profesore?“, ale pan profesor se jen usmál a doporučoval knihovny. Byl to asi dobrák a moc toho o divadle nevěděl. Otázka nakonec z této oblasti prý nepadla, ale kdyby byla padla, padla by asi bez odpovědi, neboť kde taková žákyně sežene něco o moderních dějinách českého a slovenského divadla? Udělil jsem jí rady, jako aby se obrátila na posluchače AMU a půjčila si nějaká skripta — pokud existují —, doporučil jsem jí jednu knihu, kterou vydal tuším Divadelní ústav pro potřeby zahraničí, leč je to kniha nevalná a navíc v jazyce cizím.

Už jsem na to téma psal. Nejde přece jenom o maturanty, ale vůbec o divadelní zájemce. Proč pro ně nevydat by kolektivní dílo několika historiků o divadle posledních dvaceti, pětadvaceti let? Absolutně nám chybějí stručné, faktické divadelní přehledy, slovníky, seznamy odehraných představení v jednotlivých sezónách, data o hercích a rolích. A je-li snad něco takového, pak o tom nikdo neví. Dějiny našeho divadla vznikají, ale k současnosti moderní doby nedojdou v dohledných letech. Nebo snad nechceme, aby se lidé o divadlo blíže zajímali? Čím budou lidé o divadle více vědět, tím je přece větší naděje, že z nich budou náročnější diváci. Milí přátelé v Orbisu, obračím se na Vás a věřím, že bude příležitost, abych Vám to řekl i ústně: je opravdu nemožné vydat něco takového? Myslím si totiž, že vzlétáme v divadelní teorii dost vysoko, abychom se mohli soustředít i na zdánlivě „malé“, ale důležité činy. O Brechtovi toho pomalu najdeš v bibliografii víc, než o vývoji našeho poválečného dramatu. Nevolám po estetické kategorizaci, veřejnost, která se o divadlo zajímá, potřebuje alespoň stručný, řekl bych školní přehled, který se někdy zdá být teoretikovi „pod jeho úroveň“, ale laik se bez něho neobejde... Spojme tedy své síly a udělejme něco pro to, aby alespoň ti maturan-ti nemuseli klást svým pedagogům otázky, na něž oni nedovedou a ani nemožou kloudně odpovědět...

Glosa druhá: záluďnost svobody

Revue Divadlo mi letos opět poslala anketní dotaz, co si jako kritik myslím o uplynulé sezóně, přesněji — které dílo považuji za nejlepší v oblasti současného světového dramatu, uvedeného u nás, kterou inscenaci, tedy práci režijní oceňuji atd. Jedna z otázek se ptá na nejlepší domácí dramatickou novinku.

Velice jsem musel přemýšlet a lámat si hlavu. Byla to v tomto smyslu slabá sezóna. Nakonec jsem napsal Pavlíčkovo **Nanebevstoupení Sašky Krista** a jsem přesvědčen, že je to

opravdu to nejlepší, co Pavlíček v posledních letech vytvořil a co se hrálo na našem jevišti v uplynulé sezóně.

Nechci však psát nějaké vysvětlení svého stanoviska, věřím, že jiní mají jiné mínění, prosím. Zmiňuji se o tom jen proto, že uplynulá sezóna podle mého soudu svrchovaně upozornila na absenci domácího dramatu. Absenci, prohlubující se již několik let. Můžeme ji snadno vysvětlit, politickým útlakem a diskriminací minulých let počínaje a houfným útlakem dramatiků k psaní filmových scénářů a her pro televizi konče (otázky honorářové). Nemám místo na to, abych se touto otázkou nějak složitěji zabýval. Pouze ji konstatuji. A dodávám: bude-li u nás skutečná svoboda (nevím, proč člověk pořád ještě používá ten podmiňovací způsob?!), pak nastane celému umění krutá doba. Ano, doslova a do písmene. Svoboda je totiž „záluďná“. Nikdo se už nebude moci vymlouvat, že to či ono nemohl napsat, že má doma v zásuvce věci mnohem lepší, než to co „dává ven“ atd. Bude platit obecně platná zásada kvality díla jako takového. Každý bude odevzdávat dílo podle své představy a svých schopností. Kdo je schopen jenom na krátkodeché agitky, ať je píše, ale těžko bude moci někomu všeset bulky na nos, že to dělá jenom proto, že je to společensky potřebné a že hlouběji a lépe to dnes ani nejde říct, že by to nikdo nepustil... Zkrátka, budou-li ty časy svobody skutečné, budou asi perné. Ale už aby tady byly. Potřebujeme jako sůl prověřit, kdo je skutečný talent a kdo se jen vezl s proudem, kdo má schopnost tvořit a kdo dělal satiru a krátkodeché aktovečky a absurdní hříčky vlastně z neschopnosti.

Regulérní podmínky umožní regulérní posuzování. Pochybuji, že dobré drama může vzniknout z několik měsíců — i když to vyloučeno není —, možná, že v příští, tedy této, nastávající sezóně, ještě takové nové hry napsány a uvedeny nebudou. Ale nezmocni-li se politiky opět starí známí dogmatici — nebo noví, neznámí — můžeme očekávat, že české a slovenské drama vstoupí do nové, ani ne tak „vyšší“, jako normálnější etapy svého vývoje.

V tomto smyslu byla uplynulá sezóna jakousi tečkou z vývojem mnoha let.

(Je samozřejmé, že to, o čem jsem nyní mluvil, se týká nejen divadla, ale literatury a umění vůbec...)

Glosa třetí: kdo chodí do divadla?

Před lety začal Divadelní ústav první průzkumy divadelnické obce.

TŘI JUBILANTI RADNICKÉHO DIVADLA

Kdo by z divadelních ochotníků neznal Radnické divadlo — radnické divadelníky. V západních Čechách, v malém městě je velký ochotnický soubor. Ne podle počtu členů, to by dnes byl jako mnohde — malý, ale velký co do tradice a co do vyspělosti. Od dob ÚMDOČ, kdy byl Spolek divadelních ochotníků zařazen do Kruhu vítězů souborů, i později jako Hornické divadlo Radnicka a dnes jako Radnické divadlo — patří mezi ochotnickou elitu.

Již dnes se náš soubor připravuje na velké oslavy, neboť v roce 1970 oslavíme 120. výročí založení Spolku divadelních ochotníků a 170. výročí prvního českého divadelního představení v Radnicích. Tedy tradice jistě záviděníhodná. A v tomto divadelním souboru, který se v roce 1956 stal vítězem Jiráskova Hronova inscenací Ibsenovy Nory, oslavujeme letos tři jubilanty.

KAREL KRATOCHVÍL — 45 let práce

Bylo to na jaře 1923, kdy do Spolku divadelních ochotníků v Radnicích byl přijat za řádného člena (po době čekatelské) Karel Kratochvíl. Inteligentní dělník, později pilář na ZUD. Od té doby uplynulo 45 let a Karel Kratochvíl ještě dnes je činným členem-hercem. Nejstarším dosud hrajícím hercem-ochotníkem.

Za tuto dobu sehrál Karel Kratochvíl 86 postav a kolik to bylo představení, když bylo u některých her i 30 repríz, si dovedete sami představit. Divadelní návštěvníci vzpomínají na jeho Mušketýra z Lucerny, Jíru z Kolébky, Dubského z Našich furiantů, Josefa Němce ze hry Život není sen, Krumlovského ze Soupeřů, faráře Matouše z Oblaků, tuláka Kalouse ze hry Talár v městečku, Podléského z Paličovy dcery, Brahu z Lucerny, Alonsa z Fuente Ovejuna, Ješka z Noci na Karlštejně, na jednu z nejlepších rolí Doolittla z Pygmalionu, přednostu z Bezejmenné hvězdy, vrchního radu z Trojanů atd.

FRANTIŠEK ŠTĚPÁNEK — 30 let práce

V době, kdy předešlý jubilar Karel Kratochvíl byl přijat do Spolku divadelních ochotníků, narodil se v Radnicích druhý jubilar, František Štěpánek, který oslavuje 30 let nepřetržité divadelní činnosti v Radnicích. A jeho rozhled a láska k divadlu, k dobrému divadlu, píle a studium přinesla mu úspěchy nejen jako herci, ale i jako režiséru.

Od prvního ochotnického debutu v roce 1938 v Kolébce, v níž hrál malou úlohu selského synka, vytvořil již značný počet divadelních rolí, z nichž možno jmenovat jen některé: Barnabáše v Divotvorném klobouku, Malíka ve Směrech života, Chvojku v Létu, Kolára v Soupeřích, Vávru v Maryše, Posla ve stejnojmenné hře, Hlubinu z Měsíce nad řekou, Strnada v Divotvorném klobouku, Valentu v Paličově dceři, Fernanda Gomeza ve Fuentě Ovejuna, Percineta v Romantických, arcibiskupa Arnošta v Noci na Karlštejně, Beresta v Platonu Krečetovi, dr. Ranka v Noře, Perouta v Létu, Krečonta v Hodině Antigony atd. Škoda, že Štěpánková funkce inspektora pro kulturu a hlavně existenční studium nedovoluje v současné době plně se věnovat divadlu.

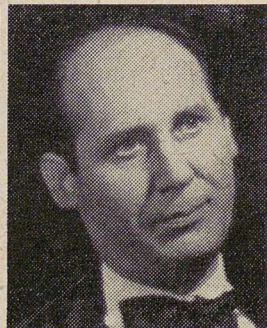
ZDEŇKA KOLDOVÁ-VAŇKÁTOVÁ — 25 let práce

Představitelku Ibsenovy Nory Zdeny Koldovou-Vaňkátovou zná mnoho divadelníků nejen v naší republice, ale i za hranicemi. Tato sympatická, velmi nadaná, kultivovaná herečka hraje s radnickými ochotnicemi již plných 25 let. Poprvé se objevila na scéně v roce 1943 jako mladičká princezna v Kouzelném zrcadlu Věry Pavlíkové. Poté hrála Donu Angelu v Dámě skřítek a herečku ve stejnojmenné hře Olgy Barényiové. Po úspěších v těchto hrách následovaly role, o kterých sní snad všechny herečky. Zukiňová v Soupeřích, Alenka v Mistru ostrého meče, Princezna Pampeliška, Anna v Dykově Poslu, Laurencie ve Fuentě Ovejuna, Kněžna v Lucerně, Sylveta v Romantických, Alžběta v Noci na Karlštejně, Čápkova Matka, Valja v Platonu Krečetovi, Mahulena v pohádce Radúz a Mahulena, Nora ve stejnojmenné hře, Valča Peroutová v Šrámkově Létu, Neznámá v Bezejmenné hvězdě, Kleia ve hře Liška a hrozny, hraběnka de Clermont ve Filipu II. atd. Ano, jsou to vesměs v divadelním žargónu „klády“.

Zdeňka Koldová-Vaňkátová, talentovaná herečka, zůstala věrna ochotnické rodné, třebaže měla možnost a nabídky zakotvit v profesionálním divadle. My, činovníci i členové Radnického divadla, gratulujeme těmto jubilantům k bohaté, krásné a ušlechtilé činnosti. Jsme na jejich výrazné umění hrdí a přejeme jim hodně dalších úspěchů nejen v osobním životě, ale i v našem jevišti.

VÁCLAV VAINAR

K. KRATOCHVÍL • Z. KOLDOVÁ-VAŇKÁTOVÁ • FR. ŠTĚPÁNEK

Bylo to takové sociologické ochotničení, kde dobrá vůle nahrazovala možnost. Od té doby uplynulo mnoho vody, mnohé se změnilo ve společnosti a pochopitelně i v hledišti. Nevím, jestli tyto průzkumy nějak pokračují, nikde jsem neviděl a nečetl nějaké výsledky. Víme však, že výzkum veřejného mínění dnes u nás doznal jisté váhy, sociologický ústav má už v tomto směru jisté zkušenosti a stálo by za to znovu se pokusit zjistit, kdo dnes chodí do divadla a proč. Existují na to téma i knihy — v cizině —, měli bychom tedy udělat všechno pro to, abychom i v tomto směru „zvědečili“ střetání hlediště a jeviště. Filmaři udělali v posledních letech na tomto poli kus práce, vydali několik knížek a pomohli v nejednom směru distribuci. Nepokusíme-li se o to co nejdříve v divadelnictví, ponecháme divadlo živelnému vývoji, bez orientace a faktických argumentů. A kdo na to doplatí?

Zase jenom divadlo!

Glosa čtvrtá: co bude?

Titul této glosy zní poněkud věsteccky. Leč nemíním opravdu nic věstít. Chci jen na závěr těchto letních glos, adresovaných kamsi do zářijových dnů, upozornit, že SČDU (stručně: divadelní svaz), spolu s Divadelním ústavem (který se stará o organizaci), uskuteční koncem října v Praze něco jako přehlídku vybraných dramát české a slovenské dramatiky. Měla by to být přehlídka inspirativní, svým způsobem snad i dílčí obraz o dramatice uplynulých padesát let republiky, kterýmžto výročím je zaštitěna. Ve svém zárodku je zvláštní tím, že hry na tuto přehlídku vybírá nikoli nějaká komise, ale jednotlivec, dr. Milan Lukeš, šéfredaktor Divadla, pověřený jakousi „funkcí dramaturga“. Přijede řada zahraničních hostů, kromě přehlídky bude i pracovní symposium, zkrátka pro všechny divadelníky opět pracovní maratón, možnost srovnávat na nejvyšší úrovni. Co a kdo přijede a bude hrát, o tom se později dozvíme jistě z denního tisku. Já píši tuto informaci jen jako poslední glosu, inspirovanou v čase, kdy — jak bylo řečeno — Vltava se líně válí po březích, divadla mají prázdniny a divadelní časopisy musejí vycházet dál.

Alis Fucho

SCHOLA LUDUS ŠKOLA NA JEVIŠTI

Pod tímto heslem a s vysvětlujícím podtitulem „Recitace, dramatizace, divadlo jako vyučovací a výchovný prostředek“ se ve dnech 29. června až 6. července konal v Sobotce tradiční, v pořadí dvanáctý festival poezie a kultury slova. Pořádají jej každoročně pro učitele, studenty a zájemce o kulturu místní dobrovolní pracovníci ve spolupráci s Krajským osvětovým střediskem v Hradci Králové, Ústředním domem lidové umělecké tvořivosti v Praze a jinými institucemi. Základní program každoročně pro větší přitažlivost obměňují a obohacují o nové aspekty. I letos vyšli ze současného, často vyslovovaného požadavku výchovy uměním na školách i mimo školu. V souvislosti se zaměřením dosavadních Šrámkových Sobotek jim šlo zvláště o to, aby vzbudili větší pozornost k umění slovesnému, recitačnímu a dramatickému. „Literární výchovou na školách chceme dnes rozumět kultivaci kontaktu mezi autorem a čtenářem,“ řekl prof. dr. Felix Vodička v diskusi na svém soboteckém semináři, k němuž se za svým universitním profesorem sjeli učitelé všech stupňů. Tato základní téze nového pojetí literární výchovy otvírá cestu i ke schole ludus, ke škole na jevišti i k jevišti na škole. Dětský přednes a dětský dramatický projev, tak jak oň usiluje po léta Miloslav Disman a např. Jindra Delongová v brněnském Pírku, je souhlasně přijímán jako obohacení moderní výchovy na základních devítiletých školách. Problém je jen v tom, jak co nejlépe a co nejsoustavněji k této cestě připravit učitele. Je třeba vést zejména budoucí učitele k tomu, aby si teoreticky i prakticky osvojili především kulturu slova a naučili se pečovat o hlas vlastní a o hlas svěřených dětí.

Proto bylo velmi užitečné, že do programu letošní Šrámkovy Sobotky byla zařazena celostátní soutěž posluchačů pedagogických fakult v uměleckém přednesu, kterou organizoval Ústřední dům lidové umělecké tvořivosti. Z dvanácti pozvaných fakult jich přijalo pozvání sedm (pět českých a dvě slovenské) a vyslalo na vlastní náklad dvacet svých posluchačů. Soutěž ukázala, že u mladých adeptů učitelství je zájem o poezii a recitaci i jistá znalost pravidel poetiky, ale málo praktických zkušeností přednášečských a bohužel i malá péče o kulturu slova, zejména u českých kandidátů. Soutěž měla samostatný závěrečný večer, jemuž dodala slavnostnosti i účast pěveckého souboru pedagogické školy z Turčanských Teplic. Podle očekávání poroty (Dana Musilová, Ludmila Pelikánová, Jiří Hraše, Jan Šrámek a Ján Beňo) vítězi byli ti studenti, kteří pracují delší dobu v souboru nebo se pokoušeli o přijetí na AMU anebo jsou z fakulty, kde se recitaci věnuje praktická péče (např. v Brně zásluhou odb. asistentky L. Žáčkové). Potěšitelná byla účast profesorů pedagogických fakult z Hradce Králové, Plzně, Brna, Prahy a Olomouce a jejich živý souhlas s požadavkem studentů, aby se umělecký přednes stal zvláštním předmětem na pedagogických fakultách. Nejde o výchovu učitelů recitátorů, ale podle slov jednoho z porotců jde o výchovu učitelů „se smyslem pro rozvíjení tvořivých schopností dítěte v oblasti živého slova“. Na žádost soutěžících se Ústřední dům lidové umělecké tvořivosti ujímá iniciativy, aby se v metodické práci se studenty pokračovalo. Pořadatelstvo Šrámkovy Sobotky rádo přijme recitační a eventuálně řečnickou soutěž pedagogických fakult jako trvalou součást svého tradičního festivalu. A tak se zdá, že letošní Šrámkova Sobotka dala podnět k zvýšené péči o velmi důležitou stránku

vzdělání našich učitelů, která by mohla přinést užitek jak výchově dětí a mládeže, tak i našemu amatérskému divadelnictví.

Na rozdíl od ZDS je s jistými rozpaky a někde i s nedůvěrou přijímána „schola ludus“ na středních školách, kde právě v minulosti dávne i nedávne byla jedním z osvědčených a kdysi velmi pěstovaných prostředků estetické výchovy. Diskusní příspěvky na dopoledních seminářích, debaty na odpoledních vycházkách i zkušenosti ze soutěží na Wolkrově Prostějově, Šrámkově Pírku a zvláště v nižších soutěžních kolech ukazují, že různé formy „školy na jevišti“ se na středních školách pěstují. Je tu však třeba vyjít z „ilegality“, jako dobře řekl kdosi v diskusi, neboť tato „ilegalita“ často s sebou nese malou odbornou znalost, a ve světle legality seznámit středoškolské profesory se základy moderního přednášečského umění, poučit o nejčastějších chybách literární montáže nebo rozebrat jevištní ztvárnění literárního textu. Účastníci XII. Šrámkovy Sobotky vyslovili přání, aby se tato konkrétní praktická poučení a základy moderní scholy ludus v dnešním světě staly tématem příští Šrámkovy Sobotky. Tento námět pořadatelstvo s radostí akceptovalo.

Cílem XII. Šrámkovy Sobotky bylo podat obecný obraz o školských hrách v minulosti a o dnešním stavu výchovy dramatem v zahraničí. Ačkoliv se zdálo, že letní horké dni nebudou právě příznivé učeným výkladům o snahách Komenského, o školách jezuitských a piaristických ani o škále metod, forem a prostředků moderní scholy ludus v cizině, přednášející (dr. Jan Port, Miloslav Disman, dr. Vratislav Kubálek, MUDr. Jiří Pětivoký, Jiří Hraše z Čs. rozhlasu, Eva Machková a Jan Šrámek z ÚDLUT, Václav Kamelský z pražského Krajského pedagogického ústavu, Dalibor Pícka z Výzkumného pedagogického ústavu, Ludmila Žáčková z pedagogické fakulty v Brně, Jiřina Kultová z pedagogické fakulty v Praze aj.) dokázali upoutat pozornost tím, že volili formu živého vyprávění a dialogu s posluchači. Přesto nebo snad právě proto byla dostatečně navozena představa o účinné formě scholy ludus v minulosti a o pedagogických koncepcích přítomnosti, které považují dramatické hry dětí a mládeže za integrální součást moderní výchovy. Improvizované ukázky z Komenského, zvláště z jeho hry „Diogenes kynik znovu naživu“, překvapily živostí a aktuálností. Pestrou ukázkou druhú a možností práce s mládeží dalo poetické odpoledne v přírodě s vystoupením jednotlivců a recitačních souborů Východočeského kraje, vesměs vysoké úrovně. Poučné byly dva večery dětského divadla: svitavský dětský soubor, který vede Vladimír Šauer (autor, režisér, hudební skladatel a dirigent v jedné osobě), předvedl hru „Hurá na ně!“ a Recitační studio Šrámkova domu sehrálo v nové úpravě za režie E. Seemannové Rakovnickou vánoční hru. Zvláště zdařilé bylo vystoupení tohoto souboru v závěrečné intimní besedě nad Malým princem A. de Saint-Exupéryho. Vyrcholení sobotecké scholy ludus byl večer Památníku národního písemnictví, na němž amatérský soubor Opera antiqua Bohemica Strahoviensis předvedl tři školské latinské a české operní komedie z 18. století (K. Loos, J. Přibíl, F. X. Brixl).

Věříme, že letošní Šrámkova Sobotka přinese nejen podnět amatérským školským pokusům.

MARIE HEJNOVÁ

S O U Č A S N É

S V Ě T O V É

d r a m a

[Aleš Fuchs] Friedrich Dürrenmatt aneb Jak polidštit svět

O švýcarské kultuře toho mnoho nevíme. Švýcarský film prakticky neexistuje, jako by stačilo, že se na švýcarské půdě usadil Charlie Chaplin . . .

Švýcarské divadlo je tajemstvím pro hrstku odborníků. Má ovšem bohaté lidové tradice, ovlivňované praxí divadla německého, s nímž podniklo ve druhé polovině 18. století nejednu výpravu proti despotii a tyranii, v podobě známého hnutí **Sturm und Drang**. A když přeskočíme hodně stránek v kalendáři a dostaneme se až k dnešku, ocitneme se u dvou nejznámějších jmen soudobé švýcarské dramatiky. Jedním z nich je Max Frisch, druhý se jmenuje Friedrich Dürrenmatt.

Narodil se 5. ledna 1921 v Konolfingen, v bernském kantonu. Bude mu pomalu padesát, nepatří už tedy k nejmladším, začal psát poměrně pozdě, takže jeho jméno v mnoha novějších knihách z dějin divadla chybí. Prvotina **Psáno jest** měla premiéru v Curychu v roce 1947. Proto například v **Dějinách dramatu** anglického profesora Nicolla, vydaných v roce 1949, není o Dürrenmattovi ještě ani zmínka. Francouzský historik Léon Moussinac dokončil své **Divadlo od počátku po naše dny**, jak je známe alespoň ze slovenského překladu, v letech 1950 až 1954. V té době měl již sice Dürrenmatt kromě hry **Psáno jest** za sebou i další dramata, například **Romulus Veliký** nebo **Herkules a Augiášův chlév**, ale ani v těchto dějinách divadla není o Dürrenmattovi ani věta. Přes svou dnešní slávu je tedy Dürrenmatt ještě skutečně autor mladý . . .

Světový úspěch měla vlastně — a to už celkem jednoznačně — teprve jeho hra **Návštěva staré dámy**, napsaná v roce 1956, kterou u nás, kupodivu jen

o tři roky později, uvedl na scéně Divadla ABC Miroslav Horníček. Bylo to první uvedení Dürrenmatta na naše jeviště vůbec.

Dürrenmatt si musel prokřestit cestu na světová jeviště a musel se teprve prosadit u diváků, nezvyklých tomuto typu dramatiky. Právě naivně pedagogický strach o diváky nám dlouho bránil vůbec tohoto autora hrát. Ostatně chtěli se laskavý posluchač pobavit nad systémem našeho myšlení těch let, nemusí chodit hluboko do let padesátých. Stačí zalistovat **Přiráčním slovníkem naučným**, část A až F, kde na straně 619 najde pod heslem Dürrenmatt Friedrich toto: „Autor historizujících komedií (**Romulus Veliký**, **Návštěva staré dámy**, **Frank V.**), jejichž základem bývá úzkostný pocit izolovaného jedince v kapitalistické společnosti, a novelistických próz, osnovaných obvykle detektivně.“

Potud citace, naštěstí dnes už i u nás existuje od té doby pěkná hromádka článků, studií a úvah na téma Dürrenmatt, takže snad k tomu nemusím nic dodávat. Jenže proč jsme se vlastně před tímto autorem léta uzavírali a proč jsme z jeho **Návštěvy staré dámy** dělali raději „historizující komedii“?

Dnes už je těžké na tyto otázky odpovědět. Odpovídá na ně vlastně Dürrenmatt sám, svým složitým a nejednoznačným dílem, které není zdaleka omezeno na jeden společenský systém, aniž si nárokuje mluvit za celý svět. Otázka, je-li dnešní svět zpodobitelný na jevišti, trápí Dürrenmatta už hezkou řádku let. Inspirovala dokonce Brechta k polemické stati, žel — myslím si — nepříliš přesvědčivé.

Dnes už máme na našich jevištích celou řadu dürrenmattovských inscenací.

Nejen **Návštěvy staré dámy**, **Romula Velikého**, **Franka Pátého**, **Fyziků**, ale i jiných autorových děl, včetně dramata rozhlasových. V roce 1964 vyšlo v češtině **5 her Friedricha Dürrenmatta** a o rok později, slovensky, základní Dürrenmattova teoretická práce o divadle, nazvaná **Problémy divadla**. Další Dürrenmattovy teoretické práce vyjdou brzy u Orbisu.

Dürrenmatt byl před lety v Praze, zhlédl Vymětalovu inscenaci **Fyziků** v Komorním divadle (mimochodem: s výborným výkonem Václava Vosky jako fyzika Möbia), hovořil s novináři, udělal několik rozhovorů. Je spíš zavalitý, vypadá trochu jako dobrosrdečný táta, ovšem pod skly jeho brýlí rychle vycitíš ostříží bystrozrak člověka perfektně orientovaného v dnešním světě.

Jeho otec byl farářem a dědeček z otcovy strany prý politikem a básníkem. Dürrenmatt sám se určitou dobu věnoval kritice, estetice umění a filosofii. Od dětství rád maloval. A nejraději válečné výjevy. Sám o tom říká: „Byl jsem válkymilovné dítě. Jako šestiletý chlapec jsem často pobíhal zahradou, ozbrojen dlouhou tyčí na podpírání fazolí, s pokličkou, která sloužila jako štít, abych konečně celý určený ohlásil matce, že Rakušaní jsou ze zahrady vyhnáni . . .“ Přesto to ve švýcarské armádě nedotáhl dál než na vojína pomocné služby. A jak říká: „V životě jsem to nedotáhl dál než na spisovatele.“

Myslím, že to není jen aforismus. Dürrenmatt je jedním z mála tvůrců, který si nehraje ani na intelektuála, ani na povznesenou duchovní osobnost. Netají se dokonce tím, že potřebuje vydělávat peníze. Říká se o něm, že je těžce nemocen a že chce před smrtí

— o níž často mluví — zabezpečit svou rodinu. O spisovatelství mluví jako o zaměstnání, jako o určité formě boje. Nechce být ani duchovním pastýřem, ani prorokem národa. Ostatně nikdy neopomene podotknout, že divadlo sotva může nějak měnit svět: „divadelní hra je proměna ideje v cosi absolutně spontánního“.

Dürrenmattovo pojetí umělecké tvorby velmi úzce souvisí s jeho autorským stylem.

Když se rozhodnu napsat hru, mým prvním krokem je, že si musím ujasnit, kde se má tato hra vlastně odehrávat. Na první pohled se třeba nezdá, že by to bylo tak důležité. Hra se přece může odehrávat v Londýně nebo v Berlíně, v horách, v nemocnici nebo na bojišti. Podle toho, jak si to děj hry vyzáduje. Ale není to tak docela. Divadelní hra se odehrává na jevišti, které musí zpodobit Londýn nebo hory nebo bojiště. A to je rozdíl, který sice nemusíme, ale můžeme brát do úvahy. Jde totiž o to, do jaké míry autor zapojí jeviště do svého díla, do jaké míry chce vytvořit iluzi, bez níž žádné divadlo nemůže existovat. . . . Divadelní autor může místo děje pojímat smrtelně vážně, jako třeba Madriid, Londýn, ruskou step, a přitom jen jako jeviště, ale může chápat jeviště také jako svět, třeba jako svůj vlastní svět. . . .

Divadlo nemůže ničeho konkrétně dosáhnout, například ve smyslu filosofickém. Divadlo může nanejvýš popularizovat určitý filosofický systém, může jejich názory demonstrovat z důvodů propagačních atd., ale nemůže samo stvořit nějakou filozofii, ani pouze spoléhat na nějakou filosofickou soustavu. Jistě, existuje divadlo, které má podobné ambice. Zhruha řečeno, máme dva typy dramatiky: jednu, která vychází z teze, a druhou, jež si volí výchozí bod tvořivě. Bodem, z něhož vycházím já, není určitý problém, nýbrž konflikt. To přirozeně není jedno a to samé. Mezi „problémem“ a „konfliktem“ je zásadní rozdíl: stavět do centra autorského zájmu „problém“ znamená tvořit drama na tezi. Kdežto zajímat se o konflikt — je dramaturgie tvořivá. Dramatika na tezi mě vůbec nezajímá, cením si a sám vytvářím dramaturgii konfliktu. . . . Problém sám o sobě není dost nosným motivem dramatického díla. Velikost Shakespeara je mimo jiné v tom, že jako herec znal dokonale divadlo, věděl, jakým způsobem co z jeviště vyslovit a jako autor nehledal problémy, nýbrž konflikty. Je nejlepším příkladem dramatiky tvořivé. . . . Tajemství Hamleta, kterého je možné hrát mnoha způsoby — možný je prakticky každý Hamlet — nepramení z toho, že Shakespeare byl zmatený, hluboký a nevysvětlitelný filosof, nýbrž z toho, že prostě vytvořil postavu neobyčejně pevně vsazenou do scénické matérie. A proto postavu tak mnohoznačnou, že dodnes vede lidi k nejružnějším výkladům. . . . Myšlení dramatické a myšlení filosofické jsou dvě zcela odlišné věci. . . .

. . . . Pokud jde o mne, zabývám se dra-

matem proto, že jsem na jednu stranu zneuznaný malíř a na druhou zneuznaný filosof. Je to sice žert, pochopitelně, ale je to i pravda. Tyto dva obory mého mládí vymezily mne jako dramatika a rozhodly o mých názorech na divadlo. . . .

. . . . Malíř i třeba řezbář mohou být intelektuály, ovšem malířství ani řezbářství nevznikají z procesu intelektuálního v okamžiku, kdy — tak jako nyní — veřejně vystupují v roli komentátora a kritika, nebo když se snažím analyzovat sebe sama. Když ale tvořím, přestávám být intelektuálem, musím přemýšlet o něčem jiném a jinak, musím se řídit jinými zásadami než těmi, jimiž se řídí kritici. . . . Kritika plní opravdu velice vážnou úlohu a mohla by udělat velice mnoho, nebyt jednoho zásadního faktu: Kritik se nedovede dívat na divadlo naivně.

Nedostatek nalvity chybí nejen dramatikům, ale i kritikům. Kritik se stane kritikem ve chvíli, kdy přestoupí práh divadla. . . . A pak vidí nedivadlo, ale kritické formule. Zapomene na své nejdůležitější poslání: proniknout do divadelní matérie; nikoli ji kritizovat, ale porozumět. Analýza je možná teprve tehdy, kdy je mi předmět analýzy skutečně vlastní. . . .

. . . . Psát divadelní hry je už dnes těžké proto, že neuvěřitelně vzrostly možnosti současného divadla. Současné divadlo akceptuje vskutku všechno, opravdu všechno je na scéně možné. Ještě před sto lety se v Německu hrály výlučně hry současné, nikdy se nesašlo do minulosti. . . . Ale dnes hráme všechno, akceptujeme na jedné scéně hry nejrůznějších epoch. Ale myslím, že náš vztah k historii by neměl připomínat vztah žáka k mistru. . . .

. . . . Jsem vždycky v rozpacích, když se mne ptají na vliv Brechtův. Jistě, Brecht je velmi významný dramatik; jako jeden z nejvýznamnějších dramatiků naší doby je v jistém smyslu inspiřátorem každého z nás, já rovněž musím počítat s jeho existencí v současném divadle. Ale Brecht sám o sobě ještě nic nevysvětluje. Stejně důležitý jako Brecht je pro mne Molière, a důležitější než Molière je Aristofanes, kterého jsem ostatně nikdy na jevišti neviděl a moc ani nevím, jak mají být jeho hry dnes inscenovány. A důležitý je třeba Nestroy, a tak dále. Současný dramatik je inspiřován mnoha směry a prvky z mnoha epoch. Mluvit o jednoznačném vlivu musí být podezřelé. . . .

. . . . Dobré divadlo musí být divadlem populárním v tom nejvlastnějším slova smyslu. Konec konců všechno spočívá v nápadu. Bez nápadu — geniálního ná-

F. Dürrenmatt: Novokřtěnci. Sochůrkův snímek z inscenace ND Praha.

padu — by například nevznikl Gogolův *Revizor*, jedna z nejdůležitějších her světového repertoáru. Opakuj, bez dobrého nápadu nelze psát hry. Jinými slovy, chtěl bych zdůraznit, že hra se nikdy nemůže začít teorií a nějakými proklamacemi . . .

„Člověk nežije sám. Žít je možno jen životem a v životě — sám je člověk pouze v umírání. Umírání je nejzazší osamocení,“ říká Friedrich Dürrenmatt ve svém dovětku ke hře *Meteor*, jeho zatím předposledním díle, uvedeném nedávno na jevišti Divadla E. F. Buriana, které má — zejména díky režimům Karla Nováka — značný podíl na uvádění Dürrenmatta k nám.

Člověk nežije sám, tedy člověk společenský. Ano, Dürrenmatt chápe člověka nikoli jako izolovanou jednotku, odsouzenou do samoty svého já, shledává člověka v závislosti na společnosti, na jiných lidech.

Dürrenmattovy hry jsou stylově velmi různé a přitom vždy podobné. Jsou to tragikomédie, chceme-li tragirotesky. V antickém dramatu představuje svět rodina. Dürrenmatt ukazuje, že dnes je to spíš firma nebo nějaká společnost a píše Franka Pátého, v němž je svět zrodlem na příběhu jednoho bankovního gangu. Dürrenmatt nevěří v tragédii. „Tragédie byla možná jen v antice,“ říká. Dnes je všechno tragické i komické zároveň. Ale Dürrenmatt nevěří ani v satiru či komedii. Vládcové tohoto světa se nebojí komedie, nemůže jim nic udělat, ještě žádnému z nich nic neudělala, tak nějak to říká Dürrenmatt. V co tedy věří? Těžko říci, jestli vůbec v něco věří a je-li to nakonec důležité. V *Meteoru* nám ukazuje, jak člověk vstává z mrtvých, aniž v něco takového sám věří. Zajímají ho situace, které dnešního člověku připravuje svět. A zajímají ho reakce lidí na tyto situace. Proto nechce svými hrami svět ani vykládat ani přetvářet. Umělec definuje jako „státotvorného anarchistu“ — a my víme, že paradox je jeho nejvládnějším vyjadřovacím prostředkem. Svět spráda do svých her v kontrastech, šokuje, strhává, vymýšlí si fantastické situace, obluďné hyperboly. Do malého zchátralého městečka Güllenu přijíždí bohatá dáma, kterou kdysi v tomto městečku pokořili. Udělal z ní děvku. „Svět ze mne udělal děvku a já z něho udělám bordel,“ říká Klára Zachanasjanová a nabízí zchátralému městečku: „Dám vám miliardu a koupím si za ní spravedlnost.“ Tou spravedlností má být vražda občana Illa, který ji kdysi zneuctil a nechal. Dnes už není devizou „jsem dobrý člověk,“ říká Dürrenmatt. Devizou je „I ostatní jsou zlí.“

Dürrenmatt se ale zajímá o individuální osud člověka, zajímá se o lidi. Jeho hry neanalyzují příčiny, nýbrž zobrazují fakta. Nepíše komorní příběhy, ale zhuštěné obrazy z dějin člověka, aby svět přistihl při vraždách, prohlášených za legální, při lžích, hlášených coby pravdy pravdoucí.

Je básník a logik. Básník v něm vidí obluďnost zla, logik vede jeho pero nikoli k mocnému volání o pomoc, nýbrž k sarkastickému úsměšku. Říkájí o něm, že je moralista z pozice nihilismu. A on

odpovídá: „Není nihilistické každé umění, které tak vypadá: právě nihilistické umění tak vůbec nevypadá a je větší, nou považováno za zvláště humánní.“

V šlendriánu našeho století, v tomto posledním tanci bílé rasy už nejsou viníci ani zodpovědní. Nikdo za nic nemůže, jsme vinni příliš kolektivně, příliš kolektivně máme ustláno na hrších svých otců a praotců. Ale to je naše smůla, nikoli vina. Pro nás se hodí už jen komedie . . .

Jen lidové divadlo mne zajímá a právě takové divadlo toužím jako dramatik vytvářet . . .

O morálce uměleckého díla:

Z postoje nelze napsat divadelní hru. O moje soukromé mínění vůbec nejde. Zobrazím-li kus zlého světa, netvrdím tím ještě, že svět je jen takový a ne jiný. Napíšu-li hru o politicích a přiměřeně látku z toho vyjde hra proti politikům, netvrdím tím přece: všichni politikové jsou takoví, jako v mé hře . . . Politická hra je dnes svou přirozeností zlá, nechce-li člověk lhát. Publika se pak s těmito akty svědomí musí samo vypořádat . . .

Svět téměř nelze řešit jako problém a jako konflikt už vůbec ne.

Ze všeho nejpodivnější se mi zdá to, že mnoho lidí věří v Boha, kterého lze fotografovat.

Ve vězeních se dostane ke čtení jen pozitivní literatura.

Dnes neexistuje nic lacnějšího než pesimismus a hned tak něco nedbalejšího než optimismus.

Kultura není žádná výmluva.

Nenarozeními vnučaty je často ve zvyku všechno omlouvat.

Moje divadlo není ironické, ale faktické. Při psaní na ironii vůbec nemyslí.

Lidé si samozřejmě vždycky myslí, že hra je autobiografická. V *Meteoru* jsem potřeboval pro spisovatele Schwitera model. Proč bych měl psát o druhých a o sobě ne? Měl jsem čestný. Chci ukázat, že se od druhých ani nedistancuji, ani nevyklučuji. Patřím do toho také . . .

V Dürrenmattově nové hře, nazvané *Novokřtenci* (uvedlo ji u nás Národní divadlo), je postavička učitele matematiky, obhajujícího v bratrovražedné době 16. století Pythagorovo učení. Jenže mu nikdo nevěří, všichni se mu vysmívají a je nakonec pohnán pod šibenici. Dostane se z toho a uteče na druhou stranu, k novokřtencům. Ale i tady ho stihne podobný osud. Nakonec se nemohou domluvit, jestli má být pověšen na protestantské šibenici nebo katolické, takže mu svěří funkci kuráta bez žoldu, s právem drancovat. „Já se pro to nehodím,“ volá mnich, „nejsem teolog . . . jsem učitel matematiky v biskupských službách . . . Protestuji, já jsem humanista.“

Člověk humanista, hnaný pod šibenici dějin.

Klára Zachanasjanová chce proměnit svět v bordel, ve hře *Meteor* je už svět jako příšerná fraška. Jenže Dürrenmatt často opakuje, že nechce svět ani vysvětlovat, ani napodobovat. Nemíjí každou hrou říkat, podívejte se, takový je svět! V *Meteoru* došel Dürrenmatt asi nejdál jak v míchání žánrů, tak v metafoře, jak vidí současné divadlo. *Meteor*, to je tragédie Lazara, který vstal z mrtvých a lituje toho. *Novokřtenci* jsou obrazem bláznovství dogmatismu. Je to brechtovsky laděná úvaha o nelidském světě, který se jednou musí polidštit, jak zní poslední repliky hry. Jenže za nimi následuje ještě opakovaná otázka: „Ale jak? Ale jak?“

Divadlo není filosofická katedra, říká často Dürrenmatt, a vystřeluje z jeviště každou svou hrou celý trs otázek. Jeho dramatika není o nic víc absurdní než situace, kterými lidstvo prochází. Dürrenmatt však nemíjí ani nařkat nad světem, ani svět moralizovat. Chce, aby bylo divadlo méně muzeální, aby bylo víc živé. Proto píše své hry pro dělníka i intelektuála: chce bavit.

Proto se na jeho hry chodíme především dívat, jsou to intelektuální scénáře jevištní zábavy svého druhu . . .

N o v i n á ř: Ve vaší hře *Meteor* je dialog, v němž rozmlouvá laureát Nobelovy ceny, slavný spisovatel, s uklízečkou záchodů . . . Proč hledáte tak pikantní protiklady?

D ü r r e n m a t t: To přece celou záležitost zdviadelně. Člověk hledá a vybírá kontrasty stejně vzrušující, jako třeba malíř vybírá barvy. Hra se nejen staví, ale také jako hudba komponuje . . .

N o v i n á ř: Jak v průběhu práce vzniká celá ta řada příčin a závislostí? Plánujete to předem, počítáte s tím?

D ü r r e n m a t t: Rodí se to krok za krokem. Sám nápad je něco naprosto spontánního, pak kolem něho začínám sprádat fabuli. Je to asi tak jako v šachu: hráč má úplnou svobodu prvního tahu, další tahy si už hra determinuje sama. Někdy to nevyjde a je nutné začít všechno znova.

N o v i n á ř: To se všechno děje ještě předtím, než začnete psát?

D ü r r e n m a t t: Ne, píší pořád. Jak je důležitý tah, který jsem právě udělal, to vidím, teprve když jej napíši. Každou z mých her jsem v posledních dobách psal víc než patnáctkrát, vždy jinak a s jinými postavami. To předehrávání různých možností trvá do té doby, pokud některá varianta důkladně neuzraje.

N o v i n á ř: Je pravda, že měníte text ještě během divadelních zkoušek?

D ü r r e n m a t t: Je nutné to dělat. Jak má být určitý obraz dlouhý, poznáte rozhodně až ze scény. Někdy i obsazení donutí nebo inspiruje ke změnám.

N o v i n á ř: Myslíte na to, kdo bude kterou roli hrát, už když píšete?

D ü r r e n m a t t: To není možné. Dokonce i ta pěkná anekdota, která koule, že jsem ve Fyzických udělal z lékaře lékařku, speciálně Terezu Giehseovou, není pravdivá.

N o v i n á ř: Koncentrujete se vždycky na jednu věc?

D ü r r e n m a t t: Ne, vždycky něco začnu, ale rychle ztratím trpělivost, dám to bokem a začnu něco jiného. Kdysi jsem chtěl napsat velkou novelu a nechal jsem toho po dvě stě stranách. Teď pracuji na další hře a vedle toho jsem si rozdělal i větší práce z teorie dramatu.

Nevěnuje se divadlu proto, že by je od malička zbožňoval a nemohl bez něho žít. Není vůbec zatížen tklivým citovým vztahem „k prknům, která znamenají svět“. Chodil jako kluk do divadla málo a později, za války, když k tomu měl v Curychu možnost, téměř vůbec ne. Ještě v roce 1955 opakuje, že divadlo je mu prostředkem k **obživě**. Ale je mu přece jen mnohem víc, i když — a to je fakt — patří k nejlépe vydělávajícím dramatikům světa.

Je také zajímavé, že si nenašel cestu k filmu. Odmítá anonymitu filmového scénáristy. Podle jeho próz bylo natočeno několik filmů, ale bez Dürrenmattovy účasti. Když prodal filmovací práva **Návštěvy staré dámy**, byl honorář mimořádně vysoký i proto, že dal souhlas k úpravám. Ale sám už pak s filmem nechtěl nic mít a tvrdí, že jej nikdy neviděl . . .

V poslední době proběhla tiskem zpráva, že se stal dokonce ředitelem divadla a že snad hodlá i režirovat . . . Divadlo je pro Dürrenmatta pracovištěm, místem boje o lidskou pravdu.

Tři významní fyzikové se skrývají v Dürrenmattově hře do soukromého blázince, aby zabránili zveřejnění svých fantastických objevů o možnosti vyhodit svět do povětří. Blázní jsou tedy normální a lékaři blázní. Je to Dürrenmattova nejkonkrétnější metafora proti bestialitě možné války. **Fyzikové** jsou ovšem mnohem složitější: je v nich uloženo několik základních, věčně autora pronásledujících otázek — například, co člověk sám zmůže uprostřed světa lidí? Otázka viny a nevinu jedince za průběh společenských událostí . . .

V připojených bodech k **Fyzikům**, dokreslujících smysl hry, se mimo jiné říká: „Co se týká jednoho člověka, týká se všech. A co se týká všech, mohou vyřešit jenom všichni.“

Jak to mohou všichni vyřešit, Dürrenmatt neví. Není lékař, nepředepisuje recepty. Klade otázky. Dobře položené otázky jsou někdy víc než odpovědi. Polidštíme svět, říká Dürrenmatt v **Novokřtěncích**, ale vzápětí klade divákům dvakrát stejnou otázku: „Ale jak? Ale jak?“

— Co se týká všech, musí vyřešit všichni!

Bibliografie

některých nejdůležitějších českých a slovenských pramenů o F. D.: Fr. Dürrenmatt **Problémy divadla** (soubor článků), Bratislava, 1965; Fr. Dürrenmatt **Divadlo ako hra so skutočnosťou** (článek), Slovenské divadlo, č. 4, roč. 1965; B. Brecht **Myšlenky** (polemika B. B. s Fr. Dürrenmattem), Praha, 1956; Fr. Dürrenmatt **O divadle a světě** (rozhovor), Divadelní noviny, roč.

VI., 1962, č. 7—8, str. 2; Fr. Dürrenmatt **5 her**, Praha, 1954; Fr. Dürrenmatt **Fyzikové**, Praha 1963; Fr. Dürrenmatt **Rozhlasové hry**, Praha 1960; Fr. Dürrenmatt **Podvěšák** (text rozhlasové hry, vyznamenané cenou Prix d'Italia), Divadlo, roč. 1965, č. březnové; M. Uhde **Dar** (pochop-

ení aneb Bertold Brecht a Friedrich Dürrenmatt (úvaha), Divadlo, roč. 1965, únor; Divadlo č. 5, r. 1964, je celá věnována osobnosti Fr. D., v čísle je také překlad hry **Dvojník** a celé číslo doplňuje bibliografický přehled díla Fr. D., který pořídil věrný tlumočník Dürrenmattova díla do češtiny, dr. B. Černík.

F. Dürrenmatt: Novokřtěnci. Sochůrkův snímek z inscenace ND Praha.

ČAS OPONOU TRHNUL

Stalo se nám v rubrice Průhledů — zpravidla nějak časově zaměřených — už mnohokrát, že čas předebral naši tiskárnu a že jsme museli v korekturách nejrůznějšími dovětky vysvětlovat, co zastaralo. Ale tentokrát poprvé je v tom tiskárna zcela bez viny. Tentokrát, jak řekl kdysi básník, čas oponou trhnul. A pořádně.

Ty čtyři glosy, napsané před několika měsíci, mají už dnes málem charakter selanky, i když se z nich vlastně stal spíš jakýsi dokument . . .

Co tedy říci dnes?

Až tohle číslo vyjde — ví bůh kdy to bude — budeme mít už na jevištích našich divadel patrně za sebou celou řadu premiér našich Pánů Johanesů, Roháčů z Dubé, Husů a jiných arciděl našeho klasického repertoáru, nicméně jimž nyní na čas asi uspořádáme na našich jevištích pěkné obrozenecké oslavy. Inu ano, čas si skutečně žádá své a my máme velký klasický odkaz, v němž naši velikáni hovoří velice jasně o různých dobách poroby a útlaku této země, která se po staletí musí rvát o svou holou existenci. Věřím také, že se Fidlovačka a jiné vlastenecké kusy stanou na určitou dobu skutečným diváckým magnetem. Přiznám se, že jsem nedávno poslouchal Mou vlast jako kdybych ji slyšel poprvé a v duchu litery klasiků řeknu: srdce v hrudi inně poskočilo . . .

Ale co bude pak?

„Dnešní svět se stal příšerným mon-

strem,“ napsal před lety Dürrenmatt. A co zmůže proti tomuto monstru jen klasický text, adresovaný lidem jiné doby? Jenže, budou nové české a slovenské hry? Kdo je bude psát? A jaké budou? Ale to jsou všechno jen matné fečnické otázky, které není v tuto chvíli tak těžké psát, těžké je na ně odpovědět.

Myslel jsem v ty dny na divadlo, na film, na umění vůbec. Myslel jsem na díla Dürrenmattova, na Frische, na Millera, na absurdní klauniády Ioneskovy, na kruté smutného Becketta. Co zможou jejich díla proti hlavním tanků? Roky jsme je poznávali, léta nám pomáhali rozumět světu, ale najednou jsme spolu s nimi zůstali v koutku, bezmocní tak jako oni. Čteme si v nich, ale zdájí se nám mdlí a mnohohlavní, protože stane se někdy, že skutečnost nepředložena předčí veškerou literaturu. A to se myslím stalo tentokrát. Žádný paradox páně Ioneskův by nevystihl co se stalo a žádný obraz Beckettův asi nepostihne obraz oněch dní. Protože svět se stal tak příšerným monstrem, že i tu největší literaturu na čas odmrštil z naší pozornosti kamsi do koutů našich knihoven, k nimž jsme se na jedinou celou týdnů nevraceli, neboť bylo plno jiných starostí.

Dej bůh, abychom se opět postavili na vlastní nohy a nemuseli stát na hlavě, normalizace pokračuje, snažme se vše normalizovat i v divadle. Amatérské divadlo — myslím si — dostává zvlášť

nové podněty. Normalizuje nejen svět kolem nás, ale i náš vnitřní svět. Neboť největší nebezpečí je, že se někde uvnitř vrátíme ke kritériím padesátých let. Nikdo to po nás nechce, nepodlehme tedy panice a nesnažme se přerušit kontinuitu s kulturním vývojem, usilujícím o mír ve světě, o nadvládu dobra, lidskosti a humanismu.

Kdoví, co se stane do té doby, než si budete moci přečíst tyto řádky, přál bych si, abychom se na stránkách tohoto listu opět setkali. Je možné, že se budeme muset naučit psát a lidé že se budou muset učit znovu číst. Ale je také možné, že svět umění zůstane přece jen méně dotčen než cokoli jiného. Vždyť všechno, co jsme dělali, co jsme si mysleli, co jsme psali a co jsme hráli v divadlech, nemělo jiný cíl, než pomoci člověku uvědomovat si, že je člověk . . . Listoval jsem v těchto dnech knížkami, které mám rád a k nimž se člověk často vrací. Našel jsem si i text Hamleta a znovu se mi srdce sevělo z posledních veršů této tragédie. Tentokrát jsem je četl zase jinak, dovolte mi, abych je připomněl:

Hamleta zvednou čtyři kapitáni
a ponesou ho jako bojovníka.
Dosáhnou trůnu, byl by ukázal,
jak se má vládnout. Hrajte na pochod
a vykonejte všechny obřady,
jež patří hrdinům.

...
Vypalte čestnou salvu.

8. září 1968.

A. F.

TRIBUNKA KRITICKÝCH RUKOPISŮ

Kritik Lidových listů má
výhrady

Vladislav Vančura: *Jezero Ukereve. Hra o pěti obrazech. Režie a scéna: Jiří Frejka. Výtvarná spolupráce: B. Feuerstein a V. Gottlieb. Scénická hudba: J. Ježek. Stavovské divadlo poprvé 8. února. Lidové listy 11. 2. 1936.*

Dramaturgie Národního divadla vykládá ústřední konflikt Vančurovy hry zjednodušenou formou: koloniální vyděrač-hrdinský vědecký humanista. To je jasné. Neboť námořník Charpeau je opravdu výlupek lotroviny a lékař Forde v boji se spavou nemocí zase je opravdu téměř vzor jakési humanity. Mezi těmito muži Francouzi panuje napětí v zásadních věcech kolonisační činnosti v africké Ugandě. Tak zvaná Fordova žena, míšenka Lee, jež sama o sobě a Fordovi říká, že je „milenkou kněze“ (Ford sám „kašle na staré závazky“), toto napětí zosťruje, neboť Charpeau se stravuje zuřivou vášní k Lee: Na tomto podkladě ve čtyřech obrazech quasi děje vývoj k lidské soudržnosti, k „životu, míru, solidaritě“. A to už není jasné. Kdyby podstata dramatu a divadla záležela v několika povzbuzujících a

hlasatelských větách, pak by asi Vančura byl dostal tomuto úkolu. Ale divadlo je podstatně zcela jiná věc. A této jiné věci Vladislav Vančura naprosto nedostál. Neboť v exoticky vymyšleném rámci tropů nám předvádí cosi tak vágního a nevybraného obsahově i formálně, že mizí měřítko objektivace, bez něhož není opravdového účinku. Tady se na něco hřeší, říká-li se tomu nový dramatický tvar. Nechceme-li zcela vyčerpávat toto poznání (autor nevyvolal nutnost našeho vztahu ke hře), povíme aspoň to, že beztvárnost-tvar jsou kontradike nejvyšší kategorie. Nehledíc k tomu, že o novosti není zdaní. Stačí v duchu si představit všechnu dosud známou exotiku na divadle našem i cizím, abychom pochopili téměř dětinskost, s jakou jsou některé tak zv. nejvypjatější scény sestrojovány a při nichž se neubráníme trapnému úsměvu, zatím co by autor chtěl na nás až ustrašenou vážnost. Není nic platno třepat papouškem a nutit ho: „Řekni mi střežku,“ když papoušek strýčka nikde nevidí. A řekne-li papoušek přece „střežku“, víme, že je to jen papoušek (tuto anekdotu znají také mnozí jiní).

Režisér J. Frejka vykonal pro „Jezero Ukereve“ spoustu práce; navymyslel řa-

du světelných a zvukových kouzel, vložil intermezzo skutečného deště ke schůzce spiklenců, parlamentní debatu v předešle rušně rozšířil do hlediště, vytvořil silhouetně smuteční sbor žen a sbor pracujících Ugandanů a vůbec smyslově napomáhal vnější stránce ze všech sil. Na vnitřní zpomožení ovšem nemohl mítí naděje. Feuersteinova-Gottliebova výtvarná účast výtečně zkonstruovala režisérovo jevištní vidění. Po herecké stránce všechno vede těž nutně k velmi slušnému zevnějšku, aniž se dosahuje obzvláštní niternosti. Herci jsou poctiví v provádění úkolů, toť nepopíratelná pravda. Pan Kohout probolestňuje Goana, p. Vydra sténá mohutně svého Goana, p. Průcha cení a krčí kainovského Kara-Kara, sl. Šejbalová žensky trpí svou Lee, p. Štěpánek pohupuje, sípá, svíjí a vzpíná vyvrhele Charpeaua, p. Vojta správně rudne hněvem nad námořnickovou lotrovinou a nad doktorovou paličatostí, p. Neumann opravdově umírá svého Ambrose, p. Steimar nad sedává a přelamuje trochu unuděného majora a p. Deyl dává učenci Kochovi velkou taktií důstojnost. sjc

Sajíc Jan, PhDr (1894—1951), divadelní historik a kritik, překladatel, knihovník Univerzitní knihovny pražské. Od roku 1923 byl divadelním referentem Lidových listů. Jeho referáty vynikaly poučeností o všem kolem představení.

Doufám, že čtenářům tohoto stručného pokusu o praktický nástin pránájámy je dostatečně jasné, že tu při popisování jednotlivých cviků dechových nejde o to uložit cvičícím přesný sled k provádění určitých přesně definovaných cvičení. Lidský organismus je citlivý nástroj a dechové cviky jsou příliš radikální zásah do jeho chodu, než aby zodpovědně bylo možno ukládat přesná cvičení v písemném návodu. Tak si lze počínat jen při trvalém osobním styku, a to ještě jen tehdy, když učitel je opravdu zkušený. Příliš určité písemné návody, které svádí k otrockému a radikálnímu následování, jsou zpravidla neobratnými komplikacemi z literatury a nadělaví mezi čtenáři více škody než užítu.

Cvičit pránájámu na vlastní pěst lze jen mírně a s vynaložením nejvyšší obezřetnosti a neustálé inteligentní kontroly výsledků a účinků a konfrontace s cílem těchto pokusů, jimž je větší zdraví a větší harmonie i vyváženost myslí a organismu, jakož i zvýšená činnost, ústup tuposti i nezájmu o vážnou životní činnost. Při tom je značným problémem udržení kázně, zejména časové, tj. odolat pokušení přecvičovat si všechny popsané dechy za sebou tak, jak vycházejí, namísto setrvání u jednoho cvičení tak dlouho, až je dokonale zvládnuto a cvičící vnitřně přímou cítí zralost, opravňující jej k dalšímu kroku.

Máme za to, že čtenář, který se bude podle těchto návodů ve svém experimentování řídit, shledá, že jsou výsledkem živých pokusů a tím si odůvodní, proč se tu a tam liší od formulací, používaných jinde v knižních pramenech, které snad zná. Naše cviky zde nejsou od sebe odděleny ostrou hranicí. Mají seriální charakter, navazují na sebe a často se ukáže, že přechod k dalšímu cviku vrhne nové světlo na cviky předchozí, nebo je jejich vyšším stupněm, anebo je zas přechodem k něčemu jinému.

V této lekci si probereme dva druhy cvičení s klasickými názvy u d ů d ů a j í a b h r a m a r í, jejich podání však bude docela neklasické, zato však živě a použitelné.

U d ů d ů a j í („vítězný“ dech) má dva stupně. První, přípravný stupeň se provádí takto: přitlačíme kořen jazyka k měkkému patru a vdechujeme nosem. Přechod pro vdechovaný vzduch se tím v hrdle značněji zúží a tak při vdechování vzniká syčivý nebo hrčivý zvuk, který však nemusí být vůbec hlasitý a může zůstat slyšitelný jen pro cvičícího. Kdyby někomu snad činilo potíže naučit se tomuto druhu vdechování nebo pochopit jeho techniku, ovládne jej snadno tím způsobem, že otevře mírně ústa a bude vdechovat nosem. Jazyk se samočinně dostane do popsané polohy, aby tím zabránil vnikání vzduchu do plic ústy.

Tato popsaná poloha jazyka se nazývá nabhómudra a má za následek to, že zbrzdí proud vdechovaného vzduchu, tu vynikající vlastnost, že nutí k větší práci bránici, která při tomto vdechování výrazněji klesá a tak se procvičuje její pohyblivost a pružnost.

Trvání vdechu upravíme tak, aby bylo dlouhé, aniž by nám to však přivedilo větší námahu. Po krátké spontánní pře-

stávce na vrcholu vdechu zvolna a klidně nosem vydechneme. Takto cvičíme 2—5 minut úplné vdechy a výdechy. Po nějaké době praxe přejdeme ke druhému stupni tohoto cvičení.

Tento druhý, vlastní stupeň udědžají spočívá v tom, že místo soustředění na přitlačení kořene jazyka na měkké patro si při vdechování se zavřenými ústy představujeme, že vdechujeme ve vysokém tónu proslouvaně mantram. Mantram si zvolíme sami podle svých znalostí nebo o ně požádáme svého učitele. Velmi dobře se k tomuto účelu hodí v Tibetě používané mantram „hríh“. Během celého vdechování se za čas naučíme nevnímat nic než toto dovnitř proslouvaně mantram, které převážně zní vysokým, neměnným tónem dlouhého „í“. Na konci vdechu v krátké přestávce v nás zazní příděchový zvuk „h“. Výdech se děje zvolna a uvolněně. Cvičíme takto s postupným prodlužováním cvičné doby 5—10 minut.

Jestliže se nám během doby vdech, prováděný zde s plnou koncentrací se souběžným mantramem, značněji prodlouží, takže uvolněný výdech je kratší, nastane všem po výdechu před dalším vdechem příslušná přestávka (zvaná báhja kumbhaka), která pro nás již není ničím novým.

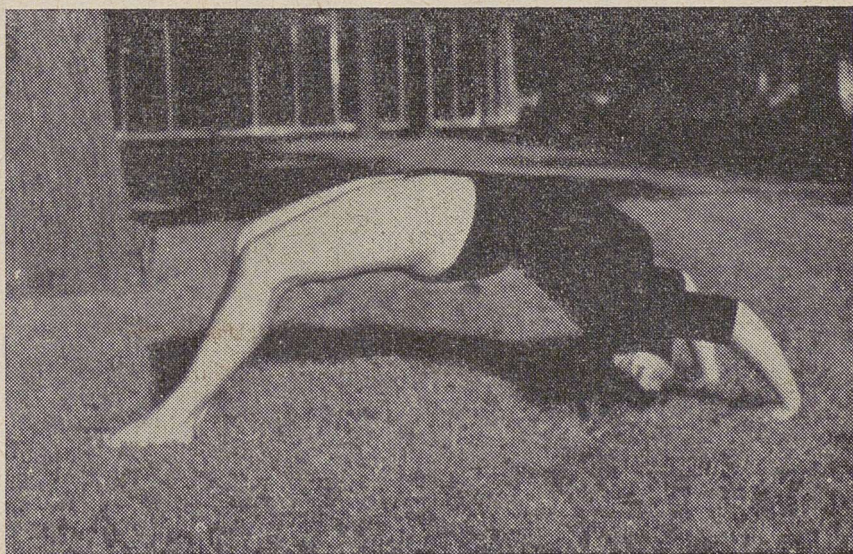
B h r a m a r í (včelí bzukot). Toto dechové cvičení, pokud není prováděno s neporozuměním a pouze mechanicky (a této výtce podléhají i popisy u takových autorů zvučných jmen, jako jsou Vishnudevananda nebo Iyengar), představuje další stupeň ve spojování dechových cvičení s pravou koncentrací a je dalším, i když malým krůčkem k nenásilnému prodloužení přestávky mezi dechy.

Jako koncentrační pomůcky se při tomto cvičení používá zvuku. Z počátku se při tom můžeme soustředit na nějaký zvuk vnější, např. na vzdálené bzukot ventilátoru. Jemnějším koncentračním prostředkem, kterého ale můžeme použít také hned na začátku, nemáme-li po ruce možnost vyrobit si vhodný zvuk mechanický, je naslouchání

šumu z mušle, kterou si přiložíme k uchu. Čím je mušle větší, tím je zvuk snáze vnímatelný. Sedíme tedy a zvolna vdechujeme nosem a soustředíme se na mechanický vnější zvuk nebo na šumění v mušli. Toto soustředění nebude během vdechování zcela dokonalé, ale podstatně se zlepší, jakmile dospějeme na vrchol vdechu a nastane chvíle přestávky mezi dechy. Soustředování na šumění způsobí, že bezděky na delší chvíli zatajíme dech, aniž nám to bude činit potíže a aniž stlačíme hrdlo k násilnému držení dechu. Takováto přestávka v dechu s plnými plicemi je docela přirozená a nazývá se antara kumbhaka. Nemá škodlivost násilného zadržování dechu, břídišky propagovaného ve všemožných příručkách a návodech o józe. Popsané zatajení dechu při naslouchání jemnému zvuku je jisté, byť i ještě značně vzdálený předstupeň již dříve zmíněného „prodlévání v dechu“. Tato prodleva v dechu je tím delší, čím hlubší je naše soustředění na příslušný zvuk. Nikdy však ji neprodlužujeme uměle, i když se nám bude zdát krátká a postup přirozeného prodlužování zdlouhavý, nýbrž při prvním impulsu k výdechu mu dejme ihned průchod.

Při vydechování se nám soustředění na zvuk poruší a naše koncentrační schopnost si tak odpočine, aby nanovo začla fungovat při vdechování a dalšího vyvrcholení dosáhla již zatajení dechu po dokončení plného vdechu atd. Je to rytmický proces, v kterém můžeme pokračovat bez předem stanoveného časového limitu, pokud se nám koncentrace daří. Bude to doba zhruba v rozmezí 3—15 minut.

Po určité době se můžeme pokusit obejít se bez mušle a budeme naslouchat vnitřnímu zvuku, který se objeví, když si svými prsty ucpeme obě uši. V přiměřené lhůtě si pak budeme ucpávat pouze pravé ucho a posléze se obajdem bez této pomůcky a budeme ovládat koncentrací na vnitřní zvuk přímo. Tento zvuk bude mít nejprve charakter fyziologický (šumění krve v žilách), ale později může doznat podstatnou proměnu a nabýt dalších, jemně-

ších a méně známých forem, jež se budou různě měnit.

Pro vydechování platí opět pravidlo uvolněnosti a při dlouhém trvání vdechů i u tohoto cviku nastává po výdechu báhja kumbhaka.

Záklonových cviků jsou v hathajóze nepřehledně varianty a jejich obtížnost, kurióznost i elegance lákají mladé a schopné cvičenky k jejich zvládnání. Cesta k zpružnění páteře pomocí záklonů má různé možnosti od jednoduchých k složitějším cvikům a některé naši čtenáři již poznali.

První dva snímky ukazují polohu, zvanou sētubandhásan (doslova asi „vytvoření mostu“). Je vhodná jen pro značně pokročilé cvičence. Cvičící ulehne na zem na záda a nejprve provede několik hlubokých dechů. Potom poněkud pokrčí kolena a položí ruce dlaněmi k ze-

mi vedle hlavy nebo za hlavu. Pak se vzepře tělem do oblouku, při čemž hlavní oporou jsou chodidla a dlaně a rovněž hlava se opírá temenem o zem (obr. 1). Posunem hlavy blíže k nohám při ještě větším prohnutí páteře dojde k přenesení váhy těla z ruk na hlavu a ruce je možno založit nebo zkřížit na prsou (obr. 2).

Tento obtížný cvik je značně náročný na hlavu a šíji, ale má radikální účinnost v posílení krku a zádočných svalů, páteře a křížové oblasti. Sedací partie se jím stahuje do obléjšího tvaru a stává se tvrdší. Žlázy s vnitřní sekrecí se prokrvují.

Další tři snímky patří do řady cviků čakrásanu (polohy kola), které jsme tu již v mírnější podobě měli. Východiskem je poloha ve stoji. Ruce vzpažíme a provádíme hluboký záklon (zpravidla s poněkud rozkročenýma nohama), až se

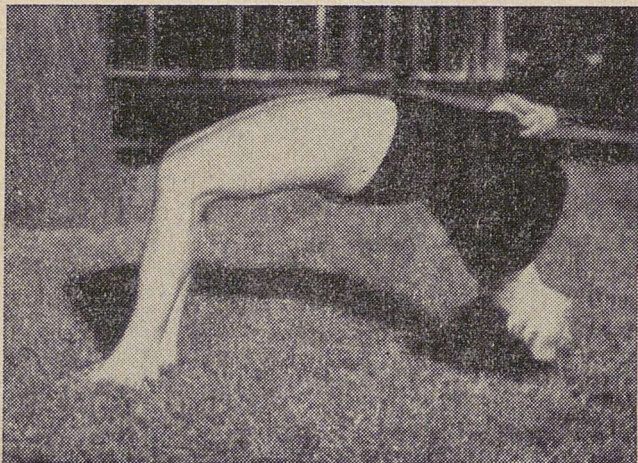
dlaně dotknou země (obr. č. 3 v čís. 3 letošní Amatér. scény). Pak dbáme, aby paže byly v loktech natažené a napneme i nohy v kolenách, při čemž zpravidla dojde k větší vzdálenosti mezi chodidly a dlaněmi. Vznikne tak elegantní poloha zvaná někdy úrdhva bhudžangásan (obr. 3). Vidíme, že jde opravdu o obrácenou kobru. Jen opora rukou je opačná.

Pak můžeme pomalu přibližovat k sobě ruce a nohy a tím začne vznikat pravý čakrásan (obr. 4), který může časem nabýt až fantastické podoby, když se ruce dokážou uchopit kolem kotníků nohou a tělo, prohnuté do maximálního záklonu, nabude podoby lomeného gotického oblouku (obr. 5).

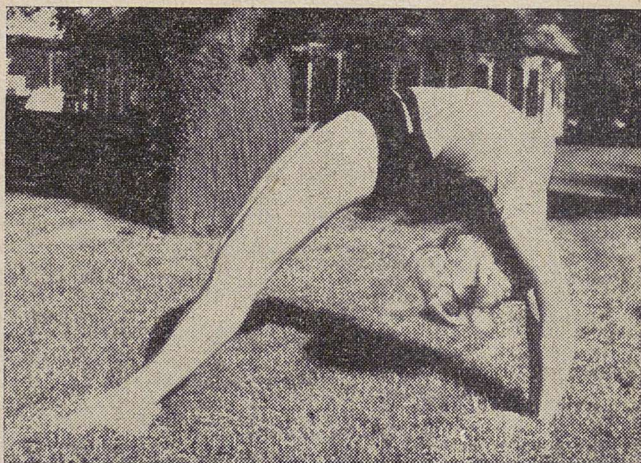
Dobře zvládnutý čakrásan přináší mimo jiné neobyčejnou vitalitu, energii a pocit lehkosti.

(Pokračování)

2

3

4

5

ŘEKLI LIDÉ OD DIVADLA

Komedie je past, do které se publikum znova a znova dostává a ještě pořád bude dostávat. Oproti tomu tragédie předpokládá společenství, které dnes ne vždycky může být bez trapnosti fingováno jako existující. Nechtí asi nic komičtějšího než v mysterijních hrách antroposofů sedět jako nezáčastněný.

Friedrich Dürrenmatt

MÁTE DOMA MUZEUM?

V Radnicích u Rokycan je malé, ale pěkné místní vlastivědné muzeum. Vedle domácích lokalit zaujme návštěvníky celá menší místnost, věnovaná historii zdejšího ochotnického divadla. Expozice je uspořádána s vkusem a citem. Jejím autorům zřejmě nešlo o to shromáždit zde kdejaký plakát či snímek z více než stoleté historie — vybrali z každé vývojové etapy jen doklady nejnázornější a nejvýmluvnější a zcela správně dovedli historii radnického divadla až téměř do přítomnosti, kdy známé Hornické divadlo Radnicka sklízelo úspěchy na Hronově a v NDR. Po naši vlasti je roztroušeno mnoho takových malých i větších muzejních stánků — ale jak málokdy v nich můžeme vidět něco takového! Škoda — vždyť to nejsou jen doklady ochotnického divadla, ale celé kulturně politické situace míst a svědectví o touze lidí kulturně žít.

Pár kilometrů od Radnic je vesnice Újezd. Má asi pět set obyvatel a velký a pilný ochotnický soubor. O prázdninách si sem pozvali redaktora Amatérské scény na besedu. Byl překvapen bohatou účastí, ale pak se dověděl, že návštěva všech přednášek, divadel a jiných kulturních akcí je tady samozřejmostí. — Zjevy výjimečné budtež zaznamenávány!

SPOLEČNÉ KOMUNIKÉ

V pondělí dne 12. srpna 1968 odpoledne sešli se ke společnému zasedání zástupci dočasného ústředního výboru Svazu ochotnických divadelníků na Slovensku a prozatímního ústředního výboru Svazu českých divadelních ochotníků. V přátelské besedě si zástupci obou svazů vyměnili první zkušenosti a názory na další práci obou ústředních výborů. Výsledkem

společné schůzky je tato dohoda:

1. Oba ústřední výbory budou se průběžně a včas informovat o stavu práce na přípravě stanov, organizačních řádů, dohod se státní správou a společenskými organizacemi, o stavu přípravných prací vůdce, o řešení ekonomických problémů, souvisejících s existencí svazů a o postupech při vytváření programů činnosti svazů. Dohodly se, že skuteční nejméně dvě setkání zástupců obou ústředních výborů, na kterých se projednají nezákladnější společné problémy obou organizací.

2. Oba Svazy budou soustavně spolupracovat na vytváření společných koncepcí soutěží, přehlídek a festivalů československých divadelníků.

3. Dohodly se na vytvoření šestičlenného koordinačního orgánu v paritním zastoupení.

4. Ústřední výbory obou svazů pověřily po dvou zástupcích, aby ještě po dobu 38. J. H. zahájili jednání se zástupcem AITA o možnosti vstupu našich svazů do této Amatérské mezinárodní divadelní organizace.

5. Oba výbory svazů se dohodly na společném postupu propagace všemi masovými sdělovacími prostředky.

JABLONECKÁ VÝZVA

Přípravný výbor okresní konference Svazu českého ochotnického divadla v Jablonci n. Nisou, aby vyjádřil svůj otevřený a upřímný postoj k historickému obrozování našeho státu, s pochopením pro jeho naléhavé potřeby, s nadšením přijal jednomyslný návrh všech členů jabloneckého souboru J. K. Tyl při kulturním a společenském středisku, že do konce tohoto roku sehraje jedno slavnostní představení v rámci 50. výročí založení Československé republiky, jehož čistý výtěžek věnuje Fondu republiky na konto 2171. — Na 38. Jiráskově Hronovu sešli se početní zástupci většiny dalších souborů Severočeského kraje a mnozí se k jabloneckému závazku připojili. Předseda okr. PV Antonín Stránský pak na konferenci Hronova vyzval všechny kraje k následování.

Z JEDNOHO KLUBU 38. JH

Pracoval jsem letos v klubu pro členy porot. Náš vedoucí Janoslav Černý zde použil s úspěchem nové metody. Místo obvyklých souhrnných referátů vedli jsme dialogy

s přizvanými zástupci souborů, které předešlého dne v Hronově vystoupily. Členové klubu jim kladli kritické otázky a zástupci souborů svými odpověďmi pomáhali získat objektivní názor na jednotlivé inscenace. Vedoucí klubu měl v tomto dialogu právo hovořit z pozice obou partnerů. Díky jeho odbornému rozhledu i taktu v jednání byla tato forma kritické práce velmi zajímavá nejen pro členy klubu, ale i pro zástupce většiny souborů, s nimiž jsme se setkali. Každý mohl uplatnit svůj názor a konfrontací jsme se dopracovali k společným výsledkům. Jednání klubu sledovali se zájmem hosté z NDR, NSR a Itálie a téměř denně sovětští amatéři. Tato forma práce je tak zaujala, že se z pouhých pozorovatelů stávali nakonec diskutujícími členy Klubu. Potěšilo nás, že v hodnocení inscenací jsme se téměř nelišili od výsledků, které na závěr vyhlásila ústřední porota.

Dr. Kinšt

Divadlo absurdit studentů pražské filosofické fakulty, zvané ŠKLEBLE, má od podzimu vystupovat v hudebním divadle v Praze-Nuslích. Na repertoáru má Mrožkovu Kouzelnou noc a Krocana, Beršetův Hromadný hrob a hru členů souboru M. Garguly a P. Novotného A tím pádem. Tito dva autoři připravují další hru Pustevna. Soubor má v plánu dokonce i studium Camusovy hry Caligula a řadu zahraničních zájezdů.

Na Opavsku působí v současné době 40 souborů, z nichž 19 pracuje nepravidelně. Odbor kultury ONV v Opavě vypsal soutěž k 50. výročí naší samostatnosti v kategoriích inscenovaný večer české nebo slovenské poezie (1. cena 2500 Kčs) a představení divadelní hry nebo pořadu malých jevištních forem (1. cena 2000 Kčs).

Letošní 12. Srámkův Písek proběhl v červnu především za účasti středoškolských a vysokoškolských souborů divadel poezie, v druhé části pak vystoupily děti. V mládežnické části zvítězil Soubor střední průmyslové školy filmové z Čimelic s pásmem ze Schneiderovy poezie Eště de vo to. Z profesionálních hostů mělo největší úspěch Wroclavské divadlo pantomimy H. Tomaszewského. V rámci Písku zahrál soubor vysoké školy zemědělské z Českých Budějovic Hoffmetstrovu Nevěstu.

Na sklonku června proběhly v Praze již po sedmé celostátní ústavní hry mládeže Jedličkova ústavu, v jejichž rámci soutěží tělesně vadné děti z celé republiky i v recitaci a malých jevištních formách.

K letošnímu Jiráskovu Hronovu, zvláště k podnětům z jednotlivých inscenací, se náš časopis vrátí ještě v příštím čísle. Protože jde o inscenace, o nichž jsme už v minulých číslech většinou psali, dali jsme v tomto čísle přednost podrobnějšímu referování o konferenci, v jejíž historický význam věříme.

Redakce

Ministerstvo kultury vydalo a v Rudém právu ze dne 1. září t. r. zveřejnilo výzvu k obnově kulturního života ve městech a na vesnicích, z níž citujeme:

„Ředitelé mají plnou odpovědnost za činnost svých institucí. Je na nich, aby uvážili vhodnost a účelnost obsahu činnosti, aby plně odpovídala čtení a postoji našeho obyvatelstva. Na základě vzniklé situace je třeba znovu zvážit vhodnost plánovaných repertoárů, aby naše zařízení posilovala občanskou hrdost a jednotu našeho obyvatelstva. Současně ministerstvo potvrzuje platnost dosavadních pokynů pro oblast umění a kulturně výchovné práce, vydaných od dubna letošního roku.“

Amatérská scéna, ročník V. (Ochotnické divadlo ročník XIV.), číslo 10, říjen 1968. Vydává Ministerstvo kultury a informací v nakladatelství Orbis, n. p., Praha 2, Vinohradská 46 — Redakce Amatérské scény a Repertoáru malé scény: Jiří Beneš (vedoucí redaktor), Pavel Bošek, Marie Vašínková — Grafická úprava Valdemar Ungermann — Technická redakce Jana Zubíková — Adresa redakce: Praha 2, Vinohradská třída 2, telefon čís. 221057. — Tiskne Státní tiskárna, n. p., závod 2, Praha 2, Slezská 13 — Rozšiřuje Poštovní novotnou služba, informace o předplatném podává a objednávky přijímá každá pošta i doručovatel. — Cena jednotlivého výtisku 3 Kčs — Vychází jednou měsíčně — Toto číslo mělo redakční uzávěrku v srpnu 1968.

© Nakladatelství Orbis, n. p., Praha 1968.

DIVADLO KOLEM NÁS (POZNÁMKY)

Jeden druh lidského chování ve společnosti je jakousi obdoba hry na jevišti před publikem. Toto „divadlo“, toto „divadelní chování“, má své stopy v řeči, v příslovích, úslovích, výtvorech básníků a filosofů všech dob — důkaz, že jde o prastarou skutečnost. Je formováno společností, ve které se žije a člověk si jím obyčejně získává určité výhody.

Že jde o chování společenské, vidíme např. na tom, že se jinak chováme, je-li naše okno zastřeno neprůhlednou záclonou, a jinak, víme-li, že nás tím oknem pozorují nebo mohou pozorovat lidé. Berme za normální chování ten první případ, to jest chování člověka osamělého, v jeho soukromí, který zrovna nepotřebuje brát na nikoho ohledy, a víme, že se od chování téhož člověka ve společnosti liší. Tam on se chová více méně „divadelně“.

Některé složky chování jsou při tomto „divadelním chování“ součástími zvláštní hrové organizace. Její princip spočívá v tom, že individuální (nebo skupinová) vůči druhé, psychofyzicky reálné přítomné straně navozuje vztahy prostřednictvím exponovaného symbolu, za kterým stojí určitý záměr. Zjednodušeně řečeno: osoba A vystavuje pomocí masky, svým chováním, pomocnými rekvizitami, nastrojenou situaci atd. vůči osobě B svůj záměr, jedná, „hraje“. Přijetí jeho „hry“ může být přímé, nebo na „hru“ reaguje druhá strana svou „hrou“, jejíž pravidla buď známe nebo neznáme nebo poznáme a podle toho a podle volného rozhodování je pak výsledná reakce.

Běžným příkladem z této skupiny chování je přetvářka, předstírání. Už dávno před Thespidem se hrálo toto divadlo. Hra s „jako by“ je nejrozšířenější společenskou hrou. Celá společenská stavba je jí prolunata a výsledek historického vývoje je skutečnost, že ji člověk musí brát na vědomí, že si nemůže dovolit ji zcela ignorovat. Dříve bylo toto „divadlo“ sledováno jen z hlediska moralistického. Dnešní pohled se snaží dostat do záběru i souvislosti sociálně psychologické.

Přetvářka je neodlučitelná od některých profesí, které jsou na rozhraní čestnosti a vydírání, podvodů atd., avšak v slabší míře a nikoliv tak úzce egoisticky utilitární je běžná ve společenském chování v mnoha odrůdách. Od slabě nadneseného chování, které má vzbudit u adresáta dobrý dojem, až k jednání, za kterým se skrývají asociální motivy.

Ale jsou ovšem i případy, kdy přetvářkové chování slouží bližšímu nezištně. To je např. pia fraus. Umírajícímu předstírají kamarádi, vnitřně velmi sklíčení, jak jsou rádi, že se jeho zdravotní stav lepší, atp. Sem patří také šašci mezi námi, obveselovatelé všeho druhu. K těm se ještě vrátíme.

Erotické chování má na sobě mnoho divadelních prvků. Je to chování na etickém základě, zúšlechtně stáletími do velmi krásných konvencí. Individuální napří erotického chování je rozsáhlá a milióny příběhů vyprávěných, sněných, románů, povídek, básní či písní a obra-

zů všech věků představují ve své většině všední i nevšední příběhy o milencích a o jejich snahách dostat se k sobě, žít si své lásky. Erotické hry jsou podle okolností složité, ale z historického pohledu jsou jen málo měnlivé, podle společenských podmínek vládnoucích. Je to doba v tom místě. Příběh z egyptského papýru je ve svém základě podobný takovému příběhu o dva tisíce let později, to doba jen zkrasluje nebo stylizuje základní schéma. V tramvaji jsem pozoroval ženu, která „hrála“ na protějšek. Tím byl mladý hezký člověk. Když odešel, spadla opona, a ona, unavená přestálým vypětím, pomalu ale jistě klímala. A přitom jí teď na obličejí poklesly všechny drobné svalíčky, svalily se také k odpočinku a zůstal jen výraz odpočinku po práci.

Lidský zevnějšek je důležitá a někdy rozhodující složka. Zde je vládcem móda. Je to pružný regulativ, pružnější než mravy, který svou dobou zabarvuje „divadelní chování“. A nikoliv jen v oblasti erotického chování. Také u starších osob vidíme přece často pečlivost v ústrojí i chování, na kterém je stopa módy. Někdy se divíme nebo se usmíváme nad výstřelky módy, uznaných módních norem nebo ještě spíš těch, které už nejsou v platnosti. Ale nutno si uvědomit, což není nijak jednoduché, složitost té doby, ve které takový výtvar vznikl a byl respektován, nemělo-li dojít k poškození zájmu individua nebo instituce.

Existují (a hlavně existovaly) také návod, učebnice společenského chování. Jejich smyslem bylo tlumit přílišnou expresivnost chování ve společnosti a hlavně řešení určitých společenských situací, do kterých se mladý člověk dostane. Byla by to velmi zajímavá sbírka knížek z kruhů šlechtických i měšťáckých, od seriózních po směšné. Našli bychom tu dokonce paralely takových sbírek, jaké byly vytvořeny pro herce, sbírky lexikalizovaných gest, to jest jak nevhodnější v určité situaci reagovat před publikem.

A tu už se dostáváme k druhé oblasti „divadelního chování“, a sice takového, které je výrazněji regulované, řízené. V tomto chování je individuální podíl relativně malý. U chování institucionálního jsou jednotlivé situace ceremonielem maximálně normovány. Řešení jednotlivých situací (vylučštění) se totiž dobou osvědčilo, a je proto fixováno předpisy. Tak etiketa úzkých společenských skupin, chování diplomatů, státníků, církevních obřadů, chování kolem narození, úmrtí, svatby atd. Státní kult se rovněž opírá o vyzkoušené, dobami prověřené zásady „divadelního chování“. Všude po světě jsou v ceremonielu státním, církevním nebo ostatním společenském, rozdíly, nebo aspoň odstíny podle místních vlivů. Někde se lpí na tradici i v nové moderní době. Tam je pak divadelnosti víc. Vývoj je tu záměrně přibrzděn. Jinde jsou zase rychle bourány poslední zbytky ceremonielu jako stopy zašlé doby a je snaha po tzv. civilním výrazu, kterým se ceremoniel přibližuje běžnému společenskému chování.

I v „divadelním chování“ jsou některé

nehmatatelné a neviditelné, a přece důležité složky, které známe z uměleckého divadla. Tak také zde existuje polari-zace sil mezi „jevištěm“ a „hledištem“. To je např. přijetí, onen třeba neslyšitelný aplaus, který herec na jevišti cítí právě tak jako jeho druh v životě.

U „divadelního chování“ je potenciálně přítomna estetická složka, která podporuje hladší přijetí ve společnosti. Někdy se už pro její výraznost ocitáme na samém pomezí uměleckého divadla.

„Divadelní chování“ se nám jeví jako součást životní taktiky, bez které bychom si některé sociální jevy ani nedovedli představit. Kdybychom eliminovali „divadelní chování“ z životní praxe, nebylo by v životě pro nárazy k hnutí. S trochou přemíry lze pak říci, že člověka bez „masky“, bez společenské masky, lze spatřit jen když spí.

Ale, jak už padla zmínka, „divadelní chování“ nemá vždy jen funkci pomáhat tlačit užitékový zájem. Je to oblast humoru, něco jako bezzájmová hra. Je to bohatá, na situace nepřeherná oblast fantazie, a „herci“ tu jsou zvlášť talentovaní.

Šaškem se člověk rodí, neboť ten vyhraněné sociální postoj v něm musí být jako základ. A jeho talent a intelligence mu pomáhají v tvorbě. Někdy je to jen blyšknutí slovního vtipu v dialogu, někdy je to monolog, někdy je to dramaticky barevný výstup, kde nejen slovy, nýbrž i gesty, mimikou, tancem a zpěvem či hrou na nějaký nástroj se takový jedinec předvede, jen aby pobavil lidi kolem, aby ulehčil stísněnosti. Je pojistným ventilem, bez kterého by bylo někdy zle.

A od tohoto humoristy-šaška, který má mezi svými druhy potřebu se povyrazit a tím je pobavít, je jen krůček k amatérské nebo poloprofesionální exhibici. Osvědčil se, proto ho k ní nutí. Jeho pověst se šíří, zvlášť když je technicky všestrannější. Někdy pak vystupuje několik takových společně, organizuje se podivná větší, složitější. Je to zábava a už to má někdy znaky divadla. Je to paralela s divadlem uměleckým, přísného řádu, staletých zkušeností profesionálů, které zde tento jednoduchý šašek má buď zcela ze sebe nebo je odkoukal při některé příležitosti od někoho jiného.

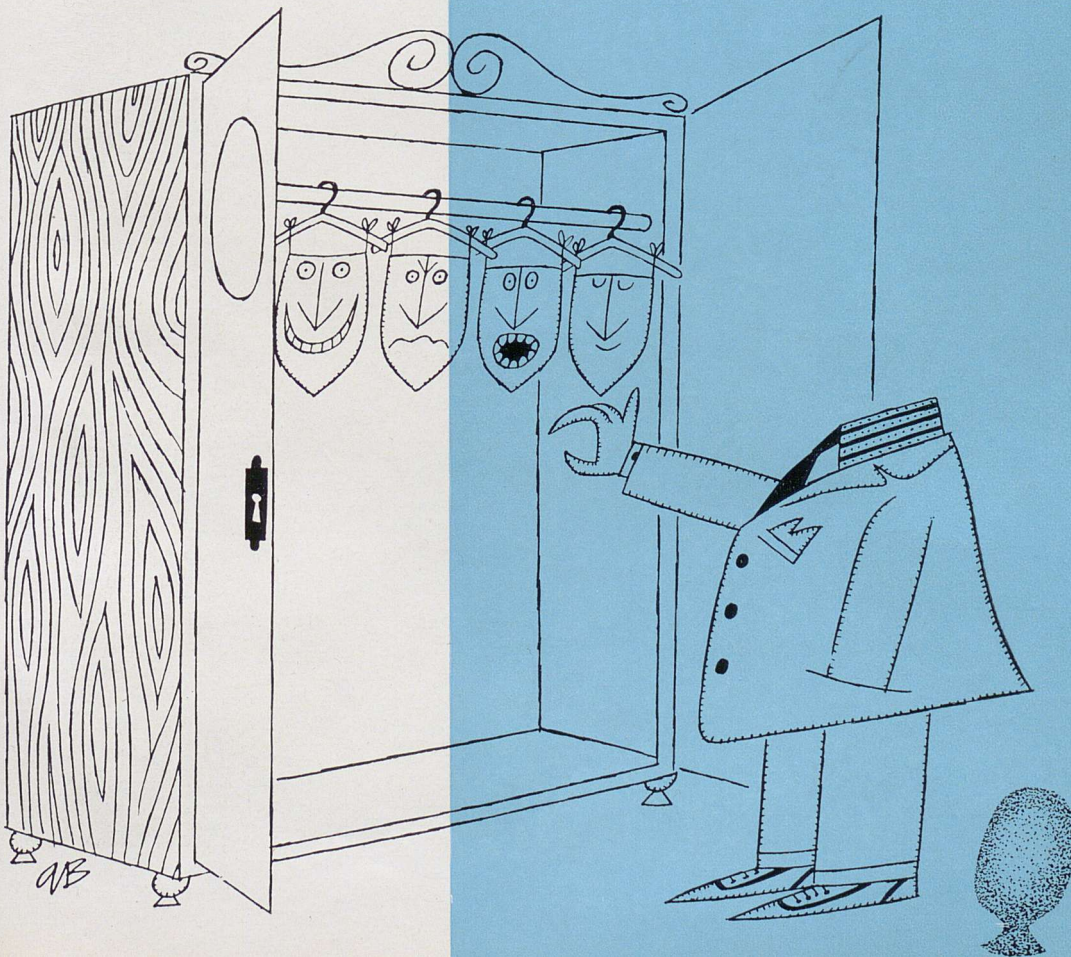
Sledování „divadelního chování“ v životě kolem nás v jeho různých výdech zdaleka není jednoduché. Ale přináší nejrůznější překvapení. Zaměření na minulost vzdálenější nebo bližší problematiku zdaleka nezjednodušuje. Byly celé doby, kdy určité vrstvy společnosti či spíše společenské třídy „hrály“. Tak např. v době rokoka. To byla výrazně zdivadelnělá doba. Budeme-li sledovat jen ten povrch, ten výraz, pak to snad není tak obtížné. Ale pod tím se skrývá něco hlubšího, a to je složité.

Skutečností je, že toto „divadelní chování“, toto „divadlo“, je paralelou uměleckého divadla, má řadu složek, které se vyskytují tu i tam. Kdežto tu je ovšem zájem společensky užší, tam je cíl umělecký. To je základní rozdíl, ale skutečností je, že v divadle kolem nás je hodně herců a také někdy znamenitých. „Celý svět je divadlo“ byl nápis na shakespearovském divadle.

KAREL KRATOCHVÍL

Dneska se už za to nikdo nestydí: přetvářka je neřest podle módy, a jak se nějaká neřest stane módou, každý v ní hned vidí vlastnost ušlechtilou. Sehrát za našich dnů poctivce, to je nejdědnější role a takový řemeslný pokrytec má úžasně výhodné postavení. Podvod jako umění svého druhu se vždycky těší vážnosti a úctě. Co na tom, když ho někdo prohlédne? Stejně se neodvážá ani ceknout. Všechny ostatní lidské chyby jsou vydány na pospas mravokárcům a kdokoli má právo si na ně pěkně svrchu vyjet. Jen pokrytectví je neřest privilegovaná, která má tvrdou pěst, vždy pohotovou zacpat ústa — no jak by si pak nehověla v závětří, naprosto bez obav, že někdy bude potrestána? Vytrvalá přetvářka je pevným poutem všech příslušníků toho cechu. Stačí jen zavadit o některého z nich a sesypou se na tebe do jednoho. Já vím, že někteří to dělají z přesvědčení, o jejich upřímné zbožnosti taky nikdo nepochybuje, ale zrovna takoví nakonec vždycky naletí. Důvěřivě sedají těm šelmám zakukleným na vějičku a svým počínáním je ještě podporují. Nevěřil bys, co lidí znám, kteří touhle taktikou šikovně zastřeli kdejaký neřád svého mládí, kteří se schovali pod plášť náboženství, mají v něm záštitu a mohou si dovolit, pod tím úctyhodným kabátem, být ze všech lidí na světě nejvíc zlí. Nakrásně můžeš znát jejich intriky, vědět, s kým máš tu čest, jejich vážností mezi lidmi to neotřese. Jim stačí tu a tam svésit hlavu, zkroušeně povzdychnout, párkrát zakoulet očima — a reputace je zachráněna, i kdyby natropili bůhvíco. Proto i já se chci uchýlit do tak příhodného útočiště a v bezpečí rozvíjet své záležitosti. Nikterak se nehodlám odříkat příjemných návyků, postarám se jen, abych zůstal v úkrytu a obveselovat se budu pěkně potichoučku. Kdyby se mi přesto dostali na kůži, nehnu ani brvou, svěřím svůj případ tomu vykutálenému tovaryšstvu a ti už mne obhájí přede všemi a proti všem. Tohle je zkrátka jediný správný způsob, jak si beztrně dělat, co se mi líbí. Povýšeně budu dozírat na skutky svých bližních, nikdo přede mnou neobstojí a dobré mínění si zachovám jen o sobě. Běda, jestli se někdo na mne jen křivě podívá, jakživ mu to neodpustím a docela bez řečí zůstane ve mně nesmiřitelná nenávisť. Stanu se mstitelem božích zájmů a pod touhle lacinou záminkou proženu své nepřátele, obviním je z bezbožnosti a poštvu proti nim zuřivé obránce víry, kteří sice nevědí, oč jde, ale zato do všeho strkají nos. Ti je pak budou veřejně ostouzet, zasypou je urážkami a svou mravní autoritou je různě zatratí. Takhle se musí využívat lidských slabostí, jenom tak se moudrý duch může vyrovnat s neřestmi své doby.

Molière, Don Juan V/2 (překlad K. Kraus)

Kladenské divadlo J. Průchy uvádělo v letní sezóně na hradě Karlštejně Dvořákovu Karlštejnskou romanci. Foto Sochůrek.